

p. 15.589
Kavaklıy
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

AGUSTOS 1970

SAYI 74

CİLT : 13

250 KURUŞ

TÜRLON

Türk Nylon 6 ipliği

SİFAŞ

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI
A. Ş.

MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon: 33 12 — 26 44

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Tlf: 44 89

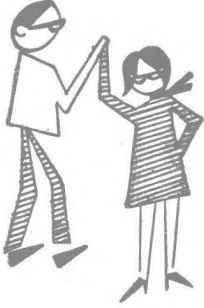
BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar
Çarşısı No. 3501 — 3502 **Telefon:** 22 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	500.— TL.
İç sahife	400.— TL.
Arka kapak içi	500.— TL.
Arka kapak	750.— TL.

Cemiyetten

Haberler

Sayın Üyemiz,

✕ Yeniden tanzim etmekte olduğumuz kartoteksimiz ve adres kitabımızın tanziminde faydalanılacak olan formülleri derhal doldurarak göndermenizi önemle rica ediyoruz.

✕ 9. Eylül. 1970 günü Cemiyetimizce saat 18.— de; İstanbul Sanayi Odası Meclis Salonunda Devalüasyon sonrasını eleştirmek üzere bir açık oturum düzenlenmiştir. Sesimizi duyurmak ve görüşümüzü halk evkârına sunmak bakımından büyük önem taşıyan oturuma bütün mezunlarımızı davet ederiz.

✕ 23. Nisan. 1970 tarihinde çekilişi yapılmış bulunan Eşya Piyangosu bilet hesabını aradan dört ay geçmiş olmasına rağmen bazı arkadaşlarımız kapatmamış bulunuyorlar. Hesaplarını henüz kapatmamış olan mezunlarımızın en kısa zamanda üzerlerindeki Eşya Piyangosu bilet hesaplarını kapatmalarını önemle rica ederiz.

Sevindığımız Olaylar

✕ T. C. Ziraat Bankası Sosyal İşleri Müdürü olan kıymetli mezunlarımızdan (1952 mezunu) Süleyman Gökçer, mezkûn Bankanın Yönetim Kuruluna T. K. Kooperatiflerince seçilecek Yönetim Kurulu Üyeliğine adaylığını koymuş, yapılan seçim sonucunda 2000 kooperatifin % 90'nın oylarını alarak T. C. Ziraat Bankası Yönetim Kurulu Üyeliğine seçilmiş ve 20. Mayıs. 1970 günü yeni görevine başlamıştır. Kendisine candan başarılar dileriz.

✕ Mezunlarımızdan ÖCAL ANAYURT İ.E.T.T. Genel Müdürlüğü Otobüs İşletmesi Müdürü olmuştur. Genç ve değerli mezunumuzu tebrik eder başarılarının devamını dileriz.

✕ Necdet Durakbaşa T. C. Ziraat Bankasından ayrıldı. Ziraat Bankası İstanbul İstihbarat Müdürü olarak başarılı çalışmalarıyle temyüz etmiş değerli mezunumuz bu görevinden ayrılarak Türk Amerikan Bankası Genel Müdür Muavini olarak

göreve başlamıştır. Değeri mezunumuzu candan tebrik eder, yeni görevinde de başarılar dileriz.

✕ Maliye Kürsüsünde görevli mezunlarımızdan Türkân Yazgan ile Dr. Yenal Öncal 18.8.1970 günü evlenmişlerdir. Genç evli mezunlarımızı tebrik eder, saadetler dileriz.

✕ 1960 mezunlarımızdan ve halen Sümerbank Yıldız Porselen fabrikasında muhasip olarak çalışmakta bulunan Müyesser Özuluca 24. Ağustos. 1970 günü hayatını sayın Rıfki Şavkay ile birleştirerek ŞAVKAY soyadını almıştır. Tebrik eder, saadetler dileriz.

✕ Ali Topaloğlu «İlâncılık Şirketi» ndeki görevinden ayrılarak AJANS TEK reklâmcılık A. Ş. de göreve başlamıştır. Kıymetli kardeşimize yeni görevinde de başarılar dileriz.

✕ Genç mezunlarımızdan Suat Müftüoğlu İstanbul Giriş Gümrük Müdürlüğü Kontrol Şefi olmuştur. Tebrik ve başarılar dileriz.

Dikkat!...

Mezunlarımızdan henüz diplomalarını almayanların fakülte kalemine acele müracaat ederek diplomalarını almalarını önemle rica ederiz.

✕ Ankara Şubemizin yeni lokal inşaatı hızla ilerlemektedir. Bu arada Ankara Şubemizin açtığı lokal teberru kampanyasına mezunlarımızın yakın ilgileri devam etmektedir. Hepinizin istifade edeceğimiz Başkent'teki şube lokalimize daha geniş yardım ve ilgi bekliyoruz.

✕ Yaz aylarına ait gezi programımız Cemiyet lokalinde asılmış muntazam tatbik edilmektedir. İştirak etmek isteyen mezunlarımızın Cemiyet lokal sekreterliğine müracaatlarını bekliyoruz.

Sevgili İktisatçılar yeni mezun kardeşlerimize iş bulmak hepimizin görevidir. İlgi ve yardımlarınızı bekliyoruz.

Sevgi ve Saygılarımızla
Genel Merkez Yönetim Kurulu

AÇIK OTURUM
« DEVALÜASYON ve SONRASI »

Cemiyetimizin tertiplemiş olduğu açık oturuma teşrifleriniz rica olunur.

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ
Mezunları Cemiyeti Genel Merkezi

KONUŞMACILAR :

Yönetici — İ.F.M.C. adına Gn. Bşk. Nihat Batur

— Prof. Dr. Süleyman Barda

— Prof. Dr. Sabahattin Zaim

— Dr. Mahir Kaynak

— Şaban Çavuşoğlu

— Suha Aksoy

Tarih : 9 Eylül 1970 Saat : 18.00

Yer : İstanbul Sanayi Odası Toplantı Salonu Tepebaşı

AÇIK OTURUM
« ORTAK PAZAR »

Cemiyetimizin tertiplemiş olduğu açık oturuma teşrifleriniz rica olunur.

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ
Mezunları Cemiyeti Genel Merkezi

KONUŞMACILAR :

Yönetici — İ.F.M.C. adına Genel Başkan Nihat Batur

— Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu

— Prof. Dr. Halûk Cillov

— Prof. Dr. Yüksel Ülken

— Dr. Ekmel Zâdil

— Prof. Dr. Sabahattin Zaim

— Fahri Hakçobani

Tarih : 7 Ekim 1970 Saat : 18.00

Yer : Bilahare ilân edilecektir.

İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARINA

Fakültemiz bütün mezunlarının aşağıdaki formu doldurarak en kısa zamanda Mezunlar Cemiyetine göndermeleri önemle rica olunur.

İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI
CEMİYET GENEL MERKEZİ

Galipdede Cad. 48/1 Tünel
İSTANBUL

Adı, soyadı :

Mesleği :

Mezun olduğu yıl :

Doğum yeri ve tarihi :

İş adresi :

Ev adresi :

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İctimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

CİLT : XIII

SAYI : 74

AĞUSTOS 1970

Flatı : 2.5 T.L.

Yıllık: 30-6 Aylık: 15 TL.

YAZI HEYETİ

İSTANBUL

MUAMMER BAŞOĞLU
NİHAT BATUR
İLKER BİRDAL
NATİK BUDA
FARUK ÇEHRELİ
MEHMET EMANET
ŞEMSEDDİN GÜLER
Prof. Dr. MÜKERREM HİÇ
GÜNER ŞEKERCİOĞLU
YALÇIN SARI
ORHAN SOFULOĞLU
REŞAT UMUR
RIDVAN YÜKSELEN

ANKARA

ORHAN BULDAÇ
NACİ SARIEYYÜBOĞLU
SEZER SUNGUR

Sahibi : Cemiyet Adına OKTAY EMED

Yazı İşleri Müdürü : NİHAT BATUR

İdare Müdürü : FARUK ÇEHRELİ

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi ***
3. Modern Pazarlama Anlayışı Orhan ALTAN
5. Ayın Ekonomik Olayları Faruk ÇEHRELİ
10. Siyasî İlişkilerin Evrimi Üzerine
Kısa Bir Deneme Dr. Toktamış ATEŞ
15. Yapısal Güçlükler İlker BİRDAL
17. Osmanlı İmparatorluğunun
Son Denemelerinde Dış Ticaret... Doç. Dr. Erdoğan ALKİN
20. Ortak Pazar ve Tekstil Sanayimiz Orhan BULDAÇ
23. Geri Kalmış Ülkeler ve Gelişmiş
Sanayi Ülkeleri Dr. Erol MANİSALIOĞLU
25. İngiltere İhracat Kredileri Hüsamettin TUNCAY
28. Harcama ve Gelir Vergileri R. Gülgün KUNAL

Derginin Sesi !..

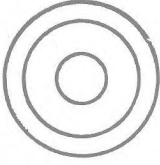
Sevgili ve Değerli Okucularımız,

Nihayet, iki yıldır beklenen devalüasyon 9. Ağustos. 1970 tarihinde hükümet tarafından ilân ediliverdi. Artık, dış ödemelerde yeni kur esasları hakim olacak ve Türkiye bu yeni kıymet üzerinden dış tediye bilançosunda denge bulacaktır. Bütün iyi niyetler ve ümitler; şimdi yeni baştan düzenlenen para birimleriyle neticenin alınacağı inanmış bulunuyorlar. Bizim de temennimiz bu merkezde olmakla beraber birçok endişelerimiz var!... Bu dar sahifemizde konunun leyh veya aleyhinde bir görüş sunmayı aslâ düşünmedik. Bugüne kadar Türk basınında; ilgili ilgisiz birçok çevre ve şahısların, Türkiye için çok büyük ve ciddi bir operasyon olarak kabul edeceği. **miz Devalüasyon konusunda görüşleri yer aldı. Fakat, bu işin esas eleştirici, tatbikatçısı ve netice alıcısı olan biz İktisatçılar objektif açıdan hadiseleri izledik beyanat vermeyi pek yerinde bulmadık. Zira, konuyu bu hale gelinceye kadar Dergimizde sık sık didiklemiş, aksayan tarafları gün ışığına çıkartmıştık. Bugün de aynı düşünceyle devalüasyon iyi mi kötü mü münakaşasına karışmadan Devalüasyon sonrasını ele alacağız. Evet, Sayın Okuyucularımız 9. Eylül. 1970 günü, karardan tam bir ay sonra Devalüasyondan Türk ekonomisinin nasıl faydalanması gerektiğini Cemiyetçe düzenlediğimiz açık oturumda tamamen ilmi açıdan tartışacağız.**

Devalüasyonu zorlayan nedenleri, para kredi darlığının önlenmesi için gereken prensipleri, transferlerin geciktirilmemesi çarelerini ve yeni konulan ağır vergilerin bünyemize intibakını, yapılan son zamlarla birlikte inceleyeceğiz. Oturumda konuşmacıların tez ve antitezleri bir sentez olarak birleştirilerek Cemiyetimizin görüş ve tavsiyeleri olarak Dergimizde de yayınlanacaktır.

Biz fırsat buldukça bu satırlarda ifade ettiğimiz gibi; Türkiye'nin bütün rahatsızlığını tamamen İktisat ilmine ve İktisatçısına önem vermemekten ileri geldiğini **tekrarlıyoruz. Fakat, gerek Cemiyet gerekse İktisat Dergisi olarak bütün çalışmalarımız isteneni bugüne kadar sağlamış değildir. Halâ, bilhassa resmî sektörde, muhakkak bir İktisatçının yer alması icab eden yerlere mühendisleri, hukukçuları yerleştiren zihniyet hakim. Yıllardır bir reform getireceği umulan Persinel Kanununda bile bu zihniyet bütün ağırlığını koymuş!... Biz İktisat ilmine ve onun yürütücüsü olan İktisatçı'ya, Cemiyet içinde gereken yerini vermediğimiz müddetçe; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamayacağımız gibi her 12 yılda bir tekrarlamayı adet haline getirdiğimiz Devalüasyon'dan çok büyük içtimai ve siyasî felâketlerden aslâ kurtulamıyacağız.**

Sevgi ve Saygılarla,
İKTİSAT Dergisi

Modern Pazarlama Anlayışı

Orhan ALTAN

Modern Pazarlama anlayışının ortaya çıkması ve uygulanmaya başlaması batıda, özellikle A.B.D.'de, oldukça eskidir. Üretimde yeni makinaların kullanılması, yeni geliştirilen metodların uygulanması, işçi verimliliğinin artırılması bu ülkelerde bir üretim fazlası yaratmıştır. Bu nedenle işletmeler müşteri zevk ve ihtiyaçlarını ön plânda tutan bir Pazarlama anlayışı içerisinde mal ve hizmet üretmeye başlamıştır.

Batıda Sorumluluk Geniş Tutuluyor

Modern Pazarlama anlayışı içinde yeniden organize olmak gereğini duyan işletmeler bünyeleri içinde pazarlama üniteleri kurmuşlardır. Bu ünitelere verilen görev ve sorumluluklar, işletme büyüklüğüne, mamul tür ve sayısına ve üst kadem yöneticilerinin Pazarlamaya verdiği öneme göre değişik olmaktadır. Fakat genellikle mamul plânlaması, satış, fiyatlandırma, dağıtım kanallarının seçim ve kontrolü, reklâm, Pazarlama araştırma-

sı, satış tahminleri, satış bütçeleri hazırlanması ile ilgili faaliyetler Pazarlama departmanlarına verilir. Bu görevlerin sayısını daha da artırmak mümkündür. Örneğin; bazı işletmelerde yeni çıkartılacak mamulün ambalajı ile ilgili kararlar Pazarlama departmanı tarafından verilmektedir.

Bu görevlerin bazılarında pazarlama ünitesi tek olarak sorumlu tutulur. Bazı kararla ise üst kademe yöneticilerinin görüşleri alındıktan sonra uygulanır. Örneğin; fiyat tesbiti ile ilgili kararları çoğu kez pazarlama yöneticisi değil üst kademe yöneticileri verir.

Pazarlama Üniteleri İşletmelerimizde Giriyor

Batı ülkelerinde pazarlama alanında görülen gelişmelere paralel olarak ülkemizde de özellikle son 10 yıl içinde bazı kıpırdamalar görülmektedir. İşletmelerimizin bir kısmı organizasyon şemalarına, satış müdürlükleri yanında, pazarlama müdürlükleri eklemiştir. Gazetelerde son

yıllarda sık sık rastladığımız «Pazarlama Elemanları» aranıyor. Başlığı altında yayınlanan reklâmların yeni kurulan pazarlama ünitelerine eleman bulmak amacıyla verildiği anlaşılmaktadır.

Gerekli Önem Verilmiyor

Batıdaki işletmelerde mamulün fabrika veya toptan depoyu terketmesinden sonraki bütün faaliyetlerden pazarlama departmanları sorumlu olduğu halde, işletmelerimizde Pazarlama müdürlüklerine verilen görevler çoğu kez reklâm ve piyasa araştırması ile ilgili faaliyetlerden ibaret kalmaktadır. Yaptıkları görevler bakımından, umum müdüre bağlı kurmay (müşavirlik) hizmetleri yapan bir müdürlük durumunda bulunmaktadır.

Türlü Nedenleri Var

Pazarlama ünitelerine verilen görevlerin bu derece kısıtlı olmasını etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır.

Pazarlamanın şirket organizasyonlarına batı anlamında girmesi herşeyden önce, şirkette çalışan en ufak işçiden umum müdüre kadar bütün personelde pazara (müşteriye) dönük pazarlama anlayışının bulunmasına bağlıdır.

Ekonomimizde bazı iş kollarında hâlâ «satıcı piyasası» şartları hüküm sürmektedir. İşletmelerimizin bir kısmı ürettikle-

ri mal veya hizmetleri satmakta, bugünkü ortam da herhangi bir güçlükle karşılaşmadığından (otomobil sanayi) satış teşkilâtı dışında pazarlama ünitelerine ihtiyaç duymamaktadır.

Pazarlama konusunda yetişmiş kaliteli eleman azlığıda, işletmeleri pazarlama ünitelerinin organizasyonunda güçlüğüne itmektedir.

Başarının Yolu Pazarlamadan Geçiyor

Ekonomimiz geliştikçe, piyasada mevcut mamullerin sayısı arttıkça, işletmelerin batıda olduğu gibi, ürettikleri mal ve hizmetleri satmada zorlukla karşılaşmaları muhtemel olduğundan, pazarlamanın önemi daha iyi anlaşılabilecektir.

İşte o zaman ancak iyi bir pazarlama ünitelerine ve yetişmiş elemanlara sahip işletmeler rakiplerine üstünlük sağlayabilecektir.

Ortak pazara geçiş döneminde işletmelerimizin pazarlama yönünden de hazırlanmaları gerekmektedir. Tabii o zaman sadece ülke içindek müşterilerin zevk ve ihtiyacına göre mal ve hizmet üretmek yerine ülke sınırları dışındaki muhtemel müşterileri de düşünmek gerekecektir.

Gelecekte işletmelerimiz için başarının yolu pazarlama departmanlarından geçecektir.

Ayın Ekonomik Olayları

Devalüasyon Üzerine düşünceler

Faruk ÇEHRELİ

10 Ağustos 1970 tarih ve 13575 sayılı resmi gazete diyebiliriz ki, yakın tarihimizde, millî ekonomimiz için en ciddi kanun ve kararnameleri ihtiva etmektedir. Alınması kararlaştırılan tedbirlerin müspet sonuçlar vermesi halinde, millî ekonomimizin düzene girmesi tediye bilân-çomuzun düzelmesi, üretimin artması millî gelirin yükselmesi düşünülmektedir. Aksi halde bir çöküntünün başlayacağı şüphesizdir.

Devalüasyon kararının yer aldığı Türk Parası Kıymetini koruma hakkında 18 sayılı kararla birlikte aşağıda belirtilen kanun ve kararnamelerin de çıktığını görmekteyiz.

1. Finansman Kanunu.
2. Akaryakıt ve akaryakıt teknesi alım ve satımının tanzimi ile akaryakıt fiyat istikrar fonu hesabının işleyiş şekline ait 6/7956 sayılı kararnamenin 9. maddesinin değiştirilmesine ve geçici ek bir madde ilâvesine dair karar.
3. Sıvılandırılmış (LPG) Petrol Gazının Alım ve satımının tanzimi ve akaryakıt fiyat istikrar fonu hesabı ile ilgilenilmesi hakkındaki karar.
4. İthalâtтан alınacak damga resmi nispetlerinin yeniden tespitine dair karar.

5. Akaryakıtlarda gümrük vergi indirimine dair karar.

6. Gümrük vergisi indirimi yapılan akaryakıtlarda istihsal vergisi hadlerinde değişiklik yapılmasına dair karar.

7. Sıvılandırılmış Petrol Gazı (LPG) nın istihsal vergisi hadlerinde değişiklik yapan karar.

8. Şeker fiatlarının değişikliğine dair karar.

9. Şeker pancarı fiatları ile üreticiye verilecek prim hakkındaki karar.

10. Fındık alımları hakkındaki karar.

11. Çekirdeksiz kuru üzüm alımları hakkındaki karar.

12. Kuru incir alımları hakkındaki karar.

13. Antep fıstığı alımları hakkındaki karar.

14. 1970 ürünü kütlü pamuk fiatlarının belirli bir seviyede tutulması ile ilgili karar.

15. 1970 ürünü çiğit fiatlarının belirli bir seviyede tutulması ile ilgili karar.

16. 1970 zeytinyağı alımları hakkındaki karar.

17. 1970 ürünü yağlık ayçiçeği tohumu alımları hakkındaki karar.

18. T. M. O. tarafından alınıp satılacak çeltik ve pirinç hakkındaki karar.

19. İhracatta vergi iadesi uygulamasına dair karar.

20. Yurda ithal edilecek sermaye ve kredilere uygulanacak kambiyo rayiçleri ile ilgili karar.

21. Banka faizleri ve reeskont kredileri ile ilgili karar.

22. İhracatın teşviki ve geliştirilmesine ilişkin özel ihracat fonu ve döviz kazandırıcı muameleleri destekleme fonu teşkiline dair karar.

23. Banka ve müstakrizlere faiz farkı ödenmesi yapılmasına dair karar.

24. Yerli sermayeli Türk şirketlerinin döviz kazandırıcı nitelikteki yatırımlarına ilişkin karar.

25. İhracatın teşviki ve geliştirilmesi esaslarına dair karar.

26. Ticaret gübrelerinin ithaline, dahilden mübayaasına ve satışlarına dair kararın 5, 6, 7 maddelerinin değiştirilmesine dair karar.

27. İthalât rejimine ek karar.

Hattâ personel kanunu bile son alınan ekonomik kararlar manzumesi içinde mütalâa edilmektedir.

Memleketimizde, bundan evvel biri 1946 da diğeri 1958 senesinde olmak üzere iki defa Devalüasyon oldu. Birincisinde dolar 1,30 TL. dan 2,82 Liraya; İkincisinde 2,82 Liradan 9,00 liraya yükseltildi. Maalesef her iki devalüasyonda olumlu sonuç vermedi. Kısa zamanda iç fiatlar ve ücretler Devalüasyonu aşan nisbetlerde yükselme kaydetti.

Bugün millî ekonomimizin içinde bulunduğu şartlar bakımından Devalüasyonun fayda ve mahsurlarını aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

Devalüasyonun Faydaları :

1 — İhracat imkânı arayan ve pazar bulma güçlüğü çeken yaş sebze ve mey-

ve başta olmak üzere yeni tarımsal ürünlerimiz ihraç imkânına kavuşacak.

2 — Yüzelli milyon dolar civarında olan sanayii mamulleri ihracatımız, diğer kolaylıklardan da istifade ederek, miktar itibarı ile artacaktır.

3 — Türk parasının iç ve dış değerinin aynı olmaması sebebiyle daha doğrusu ithalâta tanılan kolaylıklar yüzünden ihraca dönüş sanayi kolları yeniden kurulabilme imkânına kavuşacaktır.

4 — Tarımsal ürünlerimizin müstahsilleri daha büyük bir gelir elde edeceklerdir.

5 — Kaçak olarak yapılmakta olan canlı hayvan ihracatı normal yollarla yapılacağından elde edilen dövizler Merkez Bankasına gelecektir.

6 — Mevcut bütün stoklarımızı elden çıkartmak mümkün olacaktır.

7 — Tarımsal ürünlerimizin ihracatını artırmak için yapılan malî desteklere son verilecek bu da denk bütçenin sağlanması bakımından büyük faide sağlayacaktır.

8 — Belli başlı ihraç mamulümüz için vakit, vakit meydana gelen ihraç tikanıklığı ortadan kalkacaktır.

9 — İkinci beş yıllık plân arifesinde bulunduğumuz bu devrede istikrarlı bir ekonomi yeni atılacak ilk adımlar için şarttır. İstikrarı temin için ise Devalüasyon elzemdir.

10 — Ortak pazara geçiş anlaşması pek yakın bir tarihte imzalanacağına göre, bugünden millî ekonomimiz hazırlamak icap etmektedir. İthalât imkânlarını tahdit edici ihracatı teşvik edici her tedbir almak zarureti vardır.

11 — Dolara farklı kur uygulanması Merkez Bankasına gelmesi icap eden dövizleri bilhasas işçi ve turist dövizlerinin karaborsaya intikaline sebep olmaktadır.

Devalüasyonun mahsurları:

1 — Devalüasyon yatırımları büyük çapta engelleyecektir. Beş yıllık plân ve yıllık programlarda ön görülen yatırımların tahakkukuna imkân kalmayacağı gibi düşünülen kalkınma hızının da temini imkânsız olacaktır.

2 — İç fiatlar yükseleceğinden dış borçlar ve masrafları karşılamakta uğranılacak güçlükler nedeniyle Hükümet enflasyona baş vurmaktan başka çare göremeyecektir.

3 — Devalüasyon ihracat çıkarlarımızı artıracak tedbir değildir, belli başlı beş mahsulümüzde vakit, vakit bazı ihraç sınırları çekiliyorsa da bu, başlı başına, Devalüasyonu gerektirecek kadar ehemmiyet taşımaz. Bu mallarımızın talep, alestikiyeti az olduğu için fiat düşürmeleri ihraçlarını fazla şekilde etkilemeyecektir. Bu mallar dışındaki tarım ürünlerimiz için ise fiat, ihracat bakımından en son düşünülecek faktördür. Pazarlama imkânlarını araştırmadan, standartdizasyonu temin etmeden, üretim metodlarında yenilik sağlamadan fiat düşüşleri ile ihracat artırılamaz.

4 — Devalüasyon ithalâtımızın azalması üzerinde hiçbir etki yaratmayacaktır. Çünkü sekizyüz kırk milyon dolar olarak ön görülen yediyüz elli milyon dolar civarında tahakkuk eden ithalâtımızın % 50 si yatırım maddelerine % 45'i ham maddeye ancak % 5'i istihlâk maddelerine tahsis ediliyordu. Mevcut sistem içerisinde ticaret odalarından başlayarak odalar birliğinde, Ticaret Vekâletinde ve Bakan-

lıklar arası kuruluşlarda olmak üzere pek çok süzgeçten geçen kota miktarları en asgari hadler üzerinde tutuluyordu. Tesbit edilen rakkamların altında gerçekleştirilecek kota talepleri Millî ekonomimize ziyan tevhit edecek durumdadır.

5. Personel kanunu muvacehesinde uygulanması zaruri olan kat sayı, fiatlarda meydana gelen artmaya uygun olarak yükseltileceğinden yükselmesine muhakkak gözü ile bakılan fiatlar bu nedenle daha süratli şekilde artacaktır.

Yukarıda belirttiğimiz devalüasyonun fayda ve mahzurlarını tetkik ettiğimizde devalüasyonun bir takım şartların yerine getirilmesi halinde muaffakiyet ihtimalinin bahis konusu olacağı anlaşılar.

Devalüasyon yapılacağına, devalüasyondan beklenen sonuçlar uzun vadede, plânlı, dikkatli ekonomik tedbirlerle elde edilebilirdi. Fakat yukarıda belirtmiş olduğum uzun vade de sonuç alma, istikrarlı bir kalkınmanın şart olmasına rağmen; kısa vadede netice almak için ilk hareketi sağlayacağı olarak devalüasyona baş vurmak sakıncalı olmasına rağmen düşünülebilir. Asıl önemli mesele alınan devalüasyon kararının sonucunun müspet olmaması halinde millî ekonominin içine düşeceği girdaptır. Bu duruma göre bugün üzerinde durulması gereken konu devalüasyonun muaffakiyete erişmesi için alınması gerekli tedbirler nelerdir. Hükümetçe tatbik mevkiine konan devalüasyon sonrası kararların devalüasyonu hangi yönden etkilediğidir.

1. Alınması lâzım gelen tedbirlerin başında muhakkak ki ilk düşünülecek ücret ve fiatların artmasına mani olmaktır. Her ne kadar para kurunun değişmesi sebebiyle ithal malları fiatlarında bir artma olacağı düşünüldürse de bu artmanın

bir kısım ithal mallarında çok cüzi olacağı hattâ bazı şartlar yerine getirilirse düşmenin dahi vukubulması mümkündür. Bugün ithalâtçı gerek lisanların az çıkışı gerekse ithalât teminatlarının fazla oluşu ve transferlerin bir seneyi aşması sebebiyle doları vasatı olarak 15-25 lira arasında maliyetlerine intikal ettiriyordu. İthal mallarının fiatlarının devalüasyon nedeniyle artmaması için tek şart gerekli olan dövizin tahsisidir. Alınacak olan bir milyar dolarlık yardımın ve işçi, turist ve sanayi mamulleri ihracatından elde edilecek fazla dövizlerle dikkatli hareket edildiği takdirde bir muvazene kurulabilir. Fiat artmalarını önlemek babında hükümetçe alınacak şiddet tedbirleri bu muvazaneyi menfi yönden etkileyecektir.

İktisadi devlet teşekkülleri mamulleri fiatlarına aslâ zam yapılmamalıdır. Bu bakımdan gerekli olmasına rağmen şekere ve akaryakıt, gübreye yapılan zam devalüasyonu olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye'nin en ücra köşesinde bile devalüasyon ilk anda varlığını hissettirmiş ve köylünün kafasına şekere, akaryakıt ve gübreye verdiği fazla parayla bir fiat artışı olarak girmiştir. Hükümet hiç olmazsa mevcut stoklarını tüketinceye kadar bütçeye bir yük olsa dahi bu zamlara tevessül etmiyecektir.

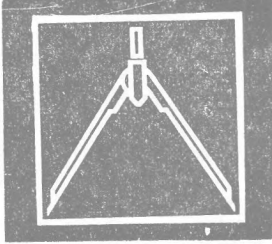
2. İstihlâki kısıtlayıcı tedbirler alınmalıdır. Bu bakımdan finansman kanunun bazı kısımlarını yerinde mütalâa etmekteyiz.

3. Para arzı daraltılmalıdır. iskonto faiz hadlerinin yükseltilmesi yerinde mütalâa edilirsede yatırımları kısıtlayacağı düşünülebilir. Her ne kadar bazı yatırımlar için ve sanayi sektörü senetleri için düşük faiz uygulanıyorsa da kifayet edici değildir. Bu bakımdan tasarrufun arttırılması için bir seneyi aşan banka mevduatı

tına uygulanması öngörülen % 9 faiz had-
dinin faydasının pek fazla olmayacağı ka-
nısındayız. Gelirlerin üretime dönük ta-
sarrufa yönelebilmesi için sermaye piya-
sası ile ilgili tasarının bir an evvel ka-
nunlaşmasında zaruret vardır.

4. Tarım ürünleri taban fiatlarını
tespitte politik faktörler bir kenara itil-
melidir. Milletlerarası fiatlar yakından ta-
kip edilerek taban fiatlar buna göre tes-
pit edilmektedir.

5. Devalüasyonun muaffakiyeti için
üretimi arttırmak şarttır. Bu meyanda alt-
yapı tesislerinin ikmalî, tarım ürünlerin-
de standardizasyonun yapılması gerekli-
dir. Gerek sanayi mamulleri gerek tarım
mahsullerimiz için pazarlama ve halka
tanıtma ön plânda gelen bir konudur. İç
fiatlarda meydana gelecek yükselme, far-
kı kapatıncaya kadar, düşük fiatın nimet-
lerinden istifade ederek yukarıdaki eksik-
lerimizin giderilmesi ancak devalüasyonu
nispeten başarıya ulaştırabilir.

Siyasî İlişkilerin Evrimi Üzerine kısa bir deneme (1)

Dr. Toktamış ATEŞ

İnsanın tabiatla olan yaşama müca-
delesinde ilk topluluk kurduğu andan iti-
baren politikanın (yada siyasetin) var ol-
duğunu savunmak, sanıyorum aşırı bir
iddia olmaz.

İlk insan topluluklarının; insan zekâ-
sının yaratıcı gücünden doğan akılcı (ra-
tional) bir davranışın sonucu olarak mı,
yada içgüdüsel bir davranışın sonucu ola-
rak mı ortaya çıktığı hususunda kesin bir
şey söyleyemiyoruz. Ancak şurası mutlak-

tır ki; en ilkel insan topluluğunda bile bir
şef ve maiyetinden oluşan bir hiyerarşi
açıkça görülmektedir.

Mülkiyet kavramının oluşmamış oldu-
ğu ilkel insan topluluğunda lider genellik-
le, en güçlü kuvvetli, en iyi av avlayan,
en cesur insan idi. Sayısız «Bilinmeyen'-
le» karşı karşıya bulunan ve bunların hep-
sine ayrı, ayrı tapan ilkel insan toplulu-
ğunda; önce sihirbazlık, büyücülük şekil-
lerinde görünmüş olan din adamlığının da,
mülkiyet kavramından önce var olduğunu
sanmıyoruz.

Zaman geçtikçe insan toplulukların-
da yepyeni bir anlayışla karşılaşıyoruz:
Mülkiyet.

Muhtemeldir ki; ilk insanın da avlan-
dığı mızrağı yada baltası kendisinin idi.
Ancak burada balta yada mızrak yada ge-
ne avlanmada kullanılan herhangi bir taş,
ancak bir avlanma **vasıtası** idi. Mülkiyet

- (1) Biz bu konuyu; çok özet de olsa, an-
cak üç yazıda inceleyebileceğiz. Bu
yazıyı izleyecek olan ikinci yazıda
ABD'nin zuhuru ve 1920 sonrası si-
yasî ilişkilerine bir göz atacağız. Ü-
çüncü yazıda ise; Türk Toplumunda-
ki siyasî ilişkilerin biçimlenmesi ve
gelişmesini, dünya siyasî ve iktisadî
konjonktürüne bağlı olarak ele alaca-
ğız.

İse, ilk andan itibaren bir vasıta değil, bir amaç olarak kendini gösterdi.

İnsanlarda mülkiyet bilincinin (yada hısinin) oluşmasıyla, trampa ekonomisinin doğmasının aynı dönemde olmuş olması gerekir. İlkel insanın kafasında «Avlamış olduğum tavşanı, yonttuğum balta ile değişmek istiyorum» düşüncesi belirince; kafada şekillenen «Tavşanım» ve «Baltan» kavramları, mülkiyetin ilk şekilleridir.

Ve sonra J. J. Rousseau'nun örneği gelir: «Bir adam belirli bir parça toprağın etrafını bir çitle çevirir ve -Bu toprak benim- der.» O çağların en büyük yaracısı, en büyük şerveti işte böyle, kaba kuvvet ve zora dayanan tek taraflı bir irade beyanıyla sahip bulunur ve kitaplar bunun adını yazarlar: Mülkiyet.

Cemiyet gelişmeye başlar (1). İnsanın tabiatla olan kavgasında amaç daha önceleri yaşamak iken, yani; yemek, içmek, giyinmek, ısınmak iken, zamanla bu amaç mülkiyete dönüşür; yani yemek için ağaçlara tarlalara sahip olmak, içmek için kaynakları ele geçirmek gaye edinilir.

Gelişmenin bu döneminde yeni bir sosyo-ekonomik kavrama rastlıyoruz: İlkel İşbölümü.

Bu işbölümünde bir takım insanlar toprağı ekip, biçerken; bir kısım insanlar avlanmaya; bir kısım insanlar da onalrı

idare etmeye ve dışa karşı korumaya başlarlar. Bir kısım insanlar ise; diğer insanların ruhlarının selâmetini sağlamayı gaye edinirler. Hem bu son yol; o toplumda, iktidarı silâh gücüyle, kaba kuvvetle elde etmek olanağını bulamıyanlara adamakıllı cazip gelen bir yol olsa gerek. (2)

Şimdiye kadar değindiğimiz hususlara bir göz atılacak olursa; insanlarda siyasî iktidarın ilk kaynağının silâh gücü, kaba kuvvet ve ilâhî olduğu iddia edilen bazı davranışlar olduğunu görürüz. Son derece ilginçtir ki; siyasî iktidarla dinler, insanlığın en ilkel çağlarından itibaren (dinlerin ortaya çıkış dönemleri ayrı tutulursa) tam bir işbirliği halinde bulunmuşlardır. Daha sonra değineceğimiz gibi; lâik devlet düzenine geçilene kadar bu süreç devam etmiştir.

İlkel topluluğun gelişmesinden bir sıçrama yaparak Eski Yunan'a bir göz atarsak; ilk gözlediğimiz husus bilimlerin teşekkülü ve gelişmeleridir. Siyaset ilmi de bu dönemde büyük bir ustanın, yani Eflatun'un kafasında ve kaleminde ilk ürünlerini vermeye başlamıştı.

Gene daha sonra değineceğimiz gibi, eğer idealist açıdan bakarsak, siyaset bilimcinin iki önemli görevi vardır:

— Siyasî bünyeyi anlamak

— Bu bünyeye uygun bir yönetim biçimi bulmak

Eski Yunan felsefe ve politikayı kaynaştırarak bu iki hususa ışık tutma çabasına girmişti.

Eski Yunan'ı izleyen Roma, kılıçların gölgesinde bir iktidar ve baskı rejimi idi. İmparatorluğun parıltılı senelerinde, daha tarihi sırası gelmeyen zavallı «Spartak'lar» çarmıhlarda can verirken; İmparatorluğun çöküş anını iyi yakalayan Hristi-

(1) Bu gelişme daha çok sosyolojiyi ilgilendirdiğinden üzerinde durmak istemiyoruz. Bizim burada yapmak istediğimiz, modern toplum öncesine çok kısa bir göz atmak idi.)

(2) Dinlerin gelişmesi üzerinde de durmak istemiyoruz. Amacımız değil bu.

yanlık Roma'nın mirasına bir anda sahip çıkıyordu.

Kilise'nin Avrupa'ya hakim olması ilginç bir durum ortaya çıkardı. Batı'nın savışçılığı, şövalyeliği bitmemişti (hâтта şövalyelik belki yeni başlıyordu) ama siyasi iktidarın kaynağı değişmişti. Çok tanrılı dinlerde elinde silâhı tutanla aynı oranda hak sahibi olmaya razı olan ruhbanlar yerine, tekelci ve gururlu bir kilise gelmişti. O devirler için en büyük ve tek yaratıcının yani toprağın, mülkiyetine sahip olmaktan oluşan feodal bir görünümlü arzeden ve etrafı hendeklerle çevrili kalın surlu şatolarının arkasına çekilmiş olan derebeylerinin ellerinde atomize olmuş siyasi iktidarın belirli bir elde, nisbeten de olsa toplanmasını mümkün kılacak bir tek vasıta kalmıştı: Kilise, yada kilise vasıtası ile Tanrı'nın arzuları. Böylece ilahî hukuk, kılıç hakkının yerini almış oluyordu. İmparatorların derebeyleri üzerindeki emir hakkının tek kaynağı, Tanrı buyruğunu yerine getirmesi olarak kalmıştı.

Kilise bu tarihî şartlardan azami yarar sağlamayı başardı. Bir yandan toprak üzerindeki mülkiyetini geliştirirken; bir yandan da insan kafası ve ruhu üzerindeki baskısını arttırdı. Bu davranışlarına karşı bazı direnmeler, hâтта önemli direnmeler olmadı değil. Ancak engizisyon, bu direnmeleri on asır kadar gizlemeye ve

bastırmaya muvaffak oldu. Bu arada ilahî düzen taraftarı kendilerine göre bir yönetim biçimi ve felsefesi ortaya çıkartmaktan da geri kalmadılar.

Avrupa'da Eski Yunan'la bir güneş doğmuş ve o güneş barbar istilâsı ve Roma hakimiyetinden sonra, kilisenin sultasıyla batıya batmıştı. Ancak nasıl batıda güneş batarken doğuda aydınlanmaya başlarsa; aynı şekilde Avrupa karanlık devrine girerken, Asya aydınlık devrine giriyordu. (1)

Arabistan çöllerinde hristiyanlığın karşısına yepyeni bir din dikilmişti: İslâmiyet. Başlangıç döneminde islâmiyet beraberinde, tolerans ve iyi arayış fikrini de getiriyordu. Prensip olarak islâmiyetin düzeni de bir teokrasiydi ve «Şeriat» düzeni adını taşıyordu. Ancak Hz. Muhammed tarafından açıklanan Tanrı buyruğu, Hz. İsa tarafından açıklanan Tanrı buyruğuna oranla çok daha fazla özgür düşünceye yer veriyordu. Avrupa'da engizisyon mahkemeleri işlerken, İslâm medreselerinde «Yeni-Eflatunculuk (Neo-Platonizm)» şekliyle Eski Yunan felsefesi işleniyordu. Avrupa'da iktidarın ilahî kaynaklar üzerinde ciltler doldurulurken, Doğu'da İbni Hâldun'lar insan cemiyetini, ameliyat edilecek bir hasta gibi bilim masasına yatırmaya çalışıyorlardı.

Ancak Asyanın aydınlığı, Avrupa'nın karanlığından daha kısa sürdü. Hristiyan dünya engizisyon zincirlerini kırarken, müslüman dünya dinin katı yorumları arasında büzülmeye başladı.

Hristiyanlık insan zekâsının gelişmesine ve araştırma fonksiyonuna set çekmişti. Ancak itiraf etmek gereken husus şudur ki; yeni kıtaların keşfinin nedenleri arasında misyonerlik de vardı. Hristiyan imparatorlar, Tanrı adına, onun dinini yay-

(1) Biz bu yazımızda Mısır, Çin, Hint ve Amerika (Aztek, Maya, İnka) uygarlıklarını inceleme dışı tuttuk. Zira bunlar tarihî fonksiyonlarını; ortaya koymaya çalıştığımız sürecin bir parçası olarak değil, bağımsız bir şekilde yerine getirmişlerdir. Aynı şekilde Mezopatoma ve onu izleyen uygarlıkları da inceleme dışı bıraktık.

mak üzere gemiler donatıyorlardı. (Tabii servet hirsını da gözden uzak tutmamak gerek) Bu gemilerin Amerika kıtasını bulmaları, Afrika'yı dolaşarak Hint Okyanusuna demir atmaları iki önemli sonuç ortaya çıkardı.

Bunlardan birincisi büyük ticaret yollarının İslâm aleminden tüm olarak uzaklaşmasıydı.

İkinci sonuç ise; Avrupa'da bir ticaret burjuvazisinin doğması ve yeni bir servet birikimi olmasıydı.

Bu arada Batı'da da iki önemli gelişme olmuştu. Önce, hristiyanlığın katılığına karşı başkaldırımlar ortaya çıkmış ve önemli bazı gruplar katoliklik çemberini kırmışlardı. Buna «Reform» adı verildi.

İkinci gelişme; «Yeniden Doğuş = Rönesans» adını taşıyan bir dizi yeniliklerden oluşmaktadır ki; sanattan felsefeye kadar uzanan bu çizgi içinde Avrupa, karanlık dönemini aşarak aydınlığa doğru yöneliyordu.

Bu arada feodalizmin temellerinin de sarsılmaya başladığını görüyoruz. Derebeylerinin şatoları yeni icat olunan toprak karşısında ayakta durma şansını yitirmişti. Hoş zaten surlar ayakta dursa da, surların içinde çöküntü olduktan sonra, surun ayakta durması neye yarar, kimi kurtarılabildi?

Kilise bu yeni duruma kolaylıkla uydu. Bütün Avrupa çok uzun seneler süren din savaşlarıyla kana bulanırken; kilise yeni müttefikini seçmiş, eski dostu derebeylerini de onun insafına terkederek, merkezî imparatorların safına geçmişti.

Kilisenin de mutlak desteğini sağlayan merkezî krallar, derebeylerinin hak-

kından kolay geldiler. Ancak onlar kolay mağlup edemeyecekleri yeni bir hasım, yeni bir güç bekliyordu: Burjuvazi.

Önce ticarî kazançlarla yükünü tutan kentsoylular (Burjuvalar), maddî olanaklarının geliştiği oranda iktidara gözlerini çevirdiler. Zaten ruhban ve feodal iktidar tarihî süresini doldurmuştu. İnsan yeteneklerine sınır çeken, kısır bir sistemdi onların sistemi. Burjuvazi ise insan yeteneklerini ve aklını, ulaşabileceği en son noktasına kadar kullanmak kararındaydı. Edebiyatından felsefesine; hukukundan iktisadına kadar herşeyi kendi görüşlerine göre düzenledi. Kentsoylu tam bir «Homo Economicus» idi. Gözlerini siyasî iktidara çevirmesinin nedeni; suyun başına geçmek, kısıtlamalardan kendini tam olarak kurtarmak idi.

Fransa İhtilâli ve onu izleyen gelişmeler Avrupa'da burjuvaziyi iktidara getirdi. Bunun tek istisnası Rus Çarlığı oldu.

Avrupa'da Burjuvazinin hakim olması; siyasî iktidarın anlayış ve yorumlanış biçimini tüm olarak değiştirmişti. İkel toplumda iktidarın kaba kuvvet ve ilahî güce dayandığını; zamanla toprak mülkiyetinin ve bunun doğurduğu feodal sistemin ve ilahî hukukun, siyasî iktidara baz teşkil ettiğini görmüştük. Burjuva düzeni ise mülkiyeti her türlü hakkın üstünde mütalâa eden bir görüşe sahipti.

Gerçekten, burjuvanın ortaya çıkması ve siyasî iktidara elini uzatması, menkul ve gayrimenkul mallar üzerinde genişleyen mülkiyet hakkının bir sonucu olmuştu. Buna karşı eski rejimin hakim sınıfı tarafından kısıtlamalar ihtimalini ortadan kaldırmak ve «Bırakınız yapsın» cı iktisadî anlayışını rahatça uygulayabilmek için iktidara gelmişti. O'nun düzeninde elbet-

te mülkiyet en geniş anlamıyla «Kutsal» sayılacaktı. Burjuvazi iktidara tam olarak hakim olunca, asilleri kolayca tasfiye etti. Ancak burjuvazinin sadece bir «Üretim Aracı» olarak gördüğü bir sınıf, yani sanayii işçileri, yada daha geniş anlamıyla «Proleterya» çoğunluğa ve yaratıcılığına dayanarak iktidar üzerindeki hakkını ortaya koydu.

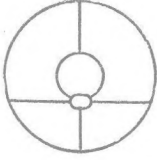
Sanayii devriminin getirdiği büyük ilerlemeler ve kazançlarla başı dönmüş bir durumda olan Avrupa Burjuvazisi Kili-se ile anlaşma yoluna gitti. Zira Homo Economicus'un hiçbir manevî tarafı, küt-leleri ikna edecek hiçbir sloganı yoktu. Oysaki «Proleter»; sadece günündeki du-rumdan değil, aynı zamanda tarihi hakla-rından bahsediyor, kütlelerin kalbine ve açlığına yönelmiş inandırıcı sloganlara sahip bulunuyordu. Kilise, burjuvazinin kendine yaptığı işbirliği teklifine sevinç-le katıldı. Zira yönetme hususunda başka hiçbir umudu kalmamıştı.

Burjuvazinin proleterya'ya karşı aldı-ğı bir başka tedbir orduların bünyesi ile ilgili oldu. Fransa İhtilâli öncesinde asil-

lerden oluşan ordular (tabii subaylar se-viyesinde), burjuva iktidarlar zamanında halklaştırılmışlardı. Proleteryanın sesini yükseltmesi üzerine, eski asillere ordu saflarında hizmet teklif edildi. Bu hizmet teklifi onlar için de kaçırılmaması gereken bir fırsat oldu.

Ancak burjuvazi kendinden iktidarla-rın hatasına düşmedi; yani sadece tanrı ve silâhla yetinmedi. Meseleyi uzun vade-li ele alarak proleteryanın dostluğunu ka-zanma yoluna gitti. Sömürgelerden gelen sayısız servetlerin bir kısmı proleterya-ya ayrıldı ve «Homo Economicus» insan kafası satın almaya başladı.

Sadece Rus Burjuvazisi bu gerçekte-re sırt çevirdi. (Yada bu gerçekleri göre-medi) Ve bunun sonucu proleteryanın Rus Çarlığında iktidarı eline geçirmesi oldu. Avrupa burjuvazisi, Rus Burjuvazi-sinin hatasını çok pahalı ödedi. Zira Rus-ya'daki proleter devleti Avrupa Proleter-yasının isteklerinin artmasına sebep olu-yordu. Ve Avrupa burjuvazisi bu tavizleri de verme akıllılığını gösterdi ve yirminci asrın başlarında yeni bir sentez doğdu: Sosyal Demokrasi

Yapısal Güçlükler

Yazan: İlker BİRDAL

Kalkınma ve mutlu bir yaşama düzeyi kurma çabası içinde olan Türk ulusunun arzuladığı, ekonomik aşamayı bir türlü gerçekleştirememesi, kısaca fakirliğin kısır döngüsünü yırtıp çıkamama nedenlerini toplumun yapısal güçlüklerinde aramak gerekir.

Nitekim ikinci beş yıllık plânda da tesbit edilen ve ortadan kaldırılmaya, hiç olmazsa etkinliklerinin azaltılmasına çalışılan Türk ekonomisinin içinde bulunduğu yapısal güçlükler aşağıda sıralandığı gibidir.

- 1 — Tasarruf seviyesinin düşüklüğü,
- 2 — Dış ticaret güçlüğü,
- 3 — Kurumsal güçlükler.

Tasarruf Seviyesinin Düşüklüğü :

Nüfusun ve gelirin hızla arttığı bir toplum olan Türkiye'de talep yetersizliği, ekonomik gelişmeyi etkileyen bir problem değildir. Başlıca problem üretim kapasitesini, dolayısıyla yatırım seviyesini yükseltmektir. Yatırım seviyesini tayin

eden iki faktör vardır; bunlardan birincisi ithalât kapasitesi, diğeri yurt içi tasarruf imkânıdır. Şu halde ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesi için herşeyden önce, artan geliri büyük bir kısmının tasarrufa yönelmesi gereklidir. Halbuki günümüz Türkiye'sinde tasarruf seviyesini düşük tutan çeşitli sebepler vardır.

A — Genel gelir seviyesinin düşüklüğü: Tasarruf birey başına gelirden, zarruri ihtiyaçlar çıkarıldıktan sonra arta kalan olduğu için genel gelir seviyesinin düşüklüğü, tasarruf seviyesini kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır. Ayrıca ileri toplumlarda olan özentilerde lüks harcamaları artırıp, tasarruf eğilimini düşürmektedir.

B — Tasarruf yaratıcı müteşebbisin yokluğu: Tasarruf yaratıcı müteşebbisler gurubunun toplumumuzda henüz güçlü ve sayıcı fazla olmaması, tasarrufların kârlı olarak kullanılma imkânını kısıtlamaktadır.

C — Sosyal ve siyasî güvensizlik: Türkiye'de ekonomik bunalımın doğurduğu

sosyal ve siyasî dengesizliğin, olumsuz yönde etkilediği piyasanın geleceğine ümitle bakamama, yatırıma yönelmiş tasarruf kapasitesini daraltmaktadır.

D — Toplumun değer yargıları: Dinsel inançlar, gelecekteki tüketimi düşünmeden yoksun olma gibi faktörler, tasarrufu olumsuz yönde etkilemektedir.

Dış Ticaret Güçlüğü :

Uzun yıllardır Türkiye'de, ekonomik gelişmenin sınırlı olmasının başlıca nedenlerinden biride, ithalat imkânlarının yoksunluğudur. Çünkü üretim kapasitesinin artırılabilmesi, yurt içinde istihsal edilmeyen istihsal vastalarının dışarıdan getirilmelerine bağlıdır. Bir takım çevreler nüfusun çokluğu ve toprağın genişliği ile tabii kaynakların zenginliğinin, ekonominin dışa bağıllığını azalttığını ileri sürmektedirler. Fakat ziraattan sanayiye yönelmiş olan Türk ekonomisinde, sanayileşme temposuna paralel olarak yurt dışından gelen üretim vasıtalarına talep artmaktadır. İşte bu sebeple sanayileşme temposuna, Türkiye'nin ithalat imkânlarına bağlı bir değişken gözüyle bakabiliriz. Ayrıca dış yardım ve uzun vadeli borçlanmanın da aynı etkinliği gösterdiği inkâr edilemez.

Kurumsal güçlükler :

Kalkınmayı engelliyen en önemli yapısal güçlüklerden biride, tasarrufların en verimli alanlara kaydırılması ve yeni yatırım fırsatlarının gereği gibi kullanılamamış olmasıdır. Buna biz organizasyon noksanlığı adında verebiliriz. Bu eksikliği üç ana grupta toplamak mümkündür.

A — Tarımda organizasyon noksanlığı: Tarımda istihsalın hava şartlarına bağ-

lılığı dengesiz bir istihsal düzeni doğurmaktadır. Bu durum tarımda yaşayanları çözümü güç ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Ayrıca çiftçiler teşkilatlanmamış bir durumdadırlar. Özellikle küçük toprak sahiplerinin kooperatifler şeklinde birleşmeleri şuuru henüz yerleşmemiştir. Teşkilatlanmadaki bu eksiklik pazarlama ve kredi güçlüklerini doğurmaktadır. Ayrıca fiyat değişmelerini takip imkânsızlığı üretimle pazar arasındaki bağıntıyı zayıflatmaktadır.

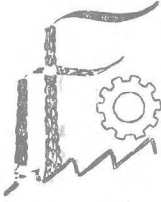
B — Sanayide Organizasyon noksanlığı : Bu gün Türkiye'de çoğunlukla imalat sanayiinde müteşebbisler küçük işletmeler halinde faaliyette bulunmaktadır. Bunun sonucu olarakta asgari kapasitede üretim yapılmakta ve yeni üretim, işletme teknolojisinden yararlanılmamaktadır. Ayrıca müteşebbislere yol gösterecek uygulamaya yönelmiş araştırma oranları piyasada gelişmemiştir.

C — Alt Yapı : Gelişme temposunun hızlanmasında sosyal ve ekonomik alt yapı yatırımlarının önemli rolü vardır. Bu gün için Türkiye'nin alt yapı yatırımları ekonomik kalkınmaya gerçek anlamıyla yönelmiş değildir.

Sonuç :

Türk ulusunu fakirliğin kısır döngüsünden çıkarabilmek için üretim kapasitesini artırmak gereklidir. Ancak tasarruf seviyesinin düşüklüğü, dış ticaret güçlüğü, organizasyon bozukluğu, alt yapı yatırımlarının yetersizliği gibi sosyal ve ekonomik yapının yarattığı engeller bu kapasite artışını olumsuz yönde etkilemektedir.

Mutlu bir yaşama düzeni kurabilmek için tek çıkar yol yapısal güçlükleri yok etmek olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğunun Son Denemelerinde Dış Ticaret

Doç. Dr. Erdoğan ALKİN

Onaltıncı yüzyıl başlarına kadar Akdeniz havzası, uluslararası ticaretin en çok yoğunlaştığı bölge olmak niteliğini korumuştur. Doğu ülkelerinden akan malların bu bölgeye girişinde Anadolu, bir geçit ve merkez rolü oynuyordu. Bu sebepten, Doğu Akdeniz kesimini kontrol eden Osmanlı devleti, Batı Akdeniz ile olan ticaretinde devamlı avantajlı durumda bulunuyordu. Fakat, aynı yüzyılın başlarından itibaren yeni kıtaların ve deniz aşırı ticaret yollarının keşfi, sömürgeciliğin yaygınlaşması ve Avrupa merkantilizmi, bütün Akdeniz limanları ile birlikte Doğu Akdenizin de dünya ticaretindeki önemini azalttı. Bu ara Osmanlı devletinin açık denizlere çıkma teşebbüsleri özellikle Portekiz tarafından engellendi. Akdeniz gemi inşaat tekniğinin Atlantik inşaat

teknikinden bir hayli geride olması bu engellemelerde önemli rol oynamıştır.

Bütün bunlara rağmen Portekiz, Akdenizin dünya ticaretindeki önemini tamamen yokedememiştir. Akdenizi asıl sarsan olay yüzyılın sonlarında Amerika kıtasının keşfi ve bu keşfin Avrupa'da yarattığı devrimci etkidir. Sonuç olarak ortaya çıkan Merkantilizm, okyanuslarda ve hattâ Akdenizde İspanyol, Portekiz, Venedik ve Osmanlıların ticaret alanlarına İngiliz, Hollanda ve Fransızların el atmasına sebep olmuştur.

Bu olaylara paralel olarak Osmanlı İmparatorluğunun uluslararası ticaretteki yeri gitgide önemini kaybetti. Nihayet kapitülasyonların kabulüyle Onsekizinci yüzyıl başlarından itibaren Batı Avrupa

mamul malları iç piyasaları istilâ etmiş ve ülke sanayii hızla çökmeye başlamıştı. İngiltere'nin Türkiye'ye ihracatı 1827 de 5 milyon dolar iken bu rakam 1845 de 11 milyon, 1849 da 12 milyon doları bulmuştur. 1845 - 1855 yılları arasında Bursa'daki 1000 ipekli dokuma tezgâhından 925 tanesi atıl vaziyete gelmişti. 33 bin nüfuslu Trabzon'da sadece ithal malları satan 1232 dükkân açılmıştı. İthal gümrük oranları da % 5 gibi küçük bir nisbeti geçmiyordu. Bu oran 1902 de ancak % 8 e çıkarılabiliştir. Halbuki aynı dönemde iç gümrükler mal kıymetinin bazen % 50 sini dahi bulmakta idi.

Aleyhte görünen bu etkilere rağmen Ondokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar dış ticaret dengesi ihracat fazlalığı bırakmaya devam etmiştir. Daha sonra ticaret dengesi açık vermeye başlamış ve yüzyıl sonlarında ihracat ithalâtın yarısına kadar düşmüştür.

Aynı dönemde ihracatta bir bünye değişikliği meydana geldiği de göze çarpmaktadır. O zamana kadar Türkiye ihracatının büyük bir kısmını mamul mallar teşkil ederken, bunların yerini hammadeler ve gıda maddeleri almaya başlamıştır. Yani, yüzyıl önce, Türkiye ihracatı bugünkü karakteristiklerini almıştır.

Ihracat ve sonuç olarak ithalâtta meydana gelen değişiklikler, Türkiye dış ticaretinin seyrini 1880 den itibaren toplam dünya ticaretinin seyri ile paralel hale getirmiştir. 1887-1908 arasında dünya ticaretinde tespit edilen dört dalgalanmaya Türkiye dış ticaretinin de aynen uyduğu göze çarpmaktadır. Bu husus aşağıda verilen iki tablo yardımıyla incelenebilir :

Dış ticarete Dalgalanmalar

Dönemin süresi	İniş	Çıkış
8 yıl	1884 - 1887	1887 - 1891
7 yıl	1891 - 1895	1895 - 1898
7 yıl	1898 - 1902	1902 - 1905
6 yıl	1905 - 1908	1908 - 1911

Kaynak : Türkiye Ekonomisi; Ankara 1940, sh. 137.

**Osmanlı İmparatorluğunun Dış Ticareti
(milyon altın)**

Yıl	Ihracat	İthalât	Fark	Toplam
1884	12.80	20.64	- 7.84	33.44
1887	11.28	20.10	- 8.82	31.38
1892	15.57	24.47	- 8.90	40.04
1895	15.54	20.58	- 5.04	36.02
1898	13.43	26.62	-13.19	40.05
1902	15.56	23.02	- 7.46	38.58
1905	19.67	31.36	-11.69	51.03
1908	18.44	31.43	-12.99	49.87
1911	24.71	44.99	-20.28	69.70
1913	21.44	41.75	-20.30	63.19

Kaynak : a. g. k. sh. 139

Bugün' olduğu gibi adı geçen dönemde de Türkiye ihracatının büyük kısmını tarımsal mallar teşkil ettiği halde, yine de buğday gibi bazı tarımsal malların ithali gerekli görülüyordu. Örneğin 1913 de değirmencilik imalatı için yoğaltım talebinin ancak % 59.4 ünü karşılayabiliyordu.

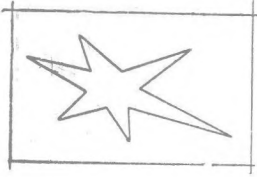
Birinci Dünya Savaşının ilk yılları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yılı olan 1923 arasındaki döneme ait düzgün dış ticaret istatistikleri mevcut değildir. Bununla beraber daha önceki dönemlere ait eğilimlerin devam etmiş olduğu söylenebilir. 1914 yılında Osmanlı Hükümeti devletler hukukuna dayanarak kapitülasyonların kaldırıldığını ilân etmiştir.

Daha sonraları işgal kuvvetleri bu ilânı hükümsüz saymışlar ve harpten yenik çıkan Türkiye'de kapitülasyonların uygulanması Lozan anlaşmasına kadar devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunda, son yıllar hariç, belirli bir dış ticaret rejimi mevcut değildi. Ödemeler altın veya altına kovertibl paralarla yapılıyordu. İthalât ve ihracatta kısıtlamalar yoktu. İthalâtçılar hitiyaç duydukları döviz bankası ve sarraflardan serbestçe temin edebiliyorlardı. İh-

racatçılar da, elde ettikleri döviz isterlerse yurda getirirlerdi.

Birinci Dünya Savaşı başlayınca Osmanlı Bankasında bir Kambiyo Komisyonu teşkil edildi. Bu komisyonun görevi dövizlerin tahsil ve tahsisini düzenlemektir. Savaşın sona döviz alım satımıyla ilgili kayıtlar kaldırıldı ve dış ticaret yeniden hiç bir kayda tâbi olmaksızın yapılmaya başlandı. Bu hal Lozan anlaşmasındaki özel hükmün yürürlükten kalktığı 1929 yılına kadar devam etmiştir.

Ortak Pazar ve Tekstil Sanayimiz

Orhan BULDAÇ

Bu satırların okunduğu sıralarda, Geçiş Dönem iile ilgili olarak Dış İşleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in başkanlığındaki delegasyonumuzun Ortak Pazar'ın Bürüksel'deki merkezinde altı-
larla yapacakları görüşmelerin sonucu alınmış olacaktır. Görüşmelerin  lkemizin isteklerine uygun biçimde sonuçlandırılarak geçiş döneminin ba laması, Türk kamu oyunun payla tı  ortak bir dilektir.

Ortak Pazar, bilindiği gibi, 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da Avrupa Kömür ve  elik Birliğine dahil Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksenburg arasında yapılan bir anla ma ile kurulmuştur. Anlaşmanın ikinci maddesinde Ortak Pazar'n amacı «Bir müşterek pazar tesisi ve  ye devletlerin iktisadi politikalarının tedricen birbirlerine yakla tırılması yolu ile camianın bütünü içinde iktisadi faaliyetlerin ahenkli şekilde gelişmesini, devamlı ve muvazeneli bir niki afı, gittikçe artan bir istikrarı, hayat seviyesinin

süratle yükselmesini ve  yeleri arasında daha sıkı münasebetler tesisini teşvik etmektir.» şeklinde tanımlanmıştır. Amacın sağlanması yönünden yapılacak çalışmalar ise, üçüncü maddede belirtilmiştir. Yapılacak çalışmaların esasını ortaklar arasında mal, hizmet ve sermaye akımını engelleyen tahditlerin kaldırılması, çeşitli alanlarda ortak politikalar izlenmesi ve ortak kuruluşların kurulması teşkil etmektedir.

Ekonomik ve mali alanda kurulan ortaklığın, ilerde Avrupa Birliğinin gerçekleştirilmesinde önemli bir aşama olacağı daha ortaklık kurulurken ifade olunmuş bir siyasal amaçtır. Bu amaç nedeniyle ortaklığa giriş, anlaşmanın başka bir maddesinde demokratik tüm Avrupa ülkelere açık tutulmuştur. Türkiye bu hükümden yararlanarak ve de Ortak Pazar'ın yararlı olacağına inanarak 1959 yılında, ortaklığa giriş için müracaatta bulunmuş ve yapılan müzakereler sonucu 25 Hazir-

ran 1963 de imzalanan Ankara Anlaşması ile, Türkiye'nin Ortak Pazar'a girişi ve ortaklık koşulları düzenlenmiştir. Ankara anlaşması, Türkiye'nin ortaklığa tam olarak girişinin üç aşamalı olmasını öngörmüştür. Hazırlık dönemi olarak nitelenen birinci aşama, aralık 1969 yılında tamamlanmıştır. Bundan sonra başlayacak olan 8, 12 ve 22 yıllık farklı devreleri kapsayan geçiş döneminden sonra tüm üyelik aşamasına varılacaktır. Bu da 1992 yılı olmaktadır.

Geçirdiğimiz hazırlık döneminde, ihraç mallarımıza ortaklığa dahil ülkeler kontenjanlar ayırmışlar, gümrük indirimleri uygulamışlar ve kalkınmamız için de 175 milyon dolarlık mali yardımda bulunmuşlardır. Ancak bu aşamada geçiş dönemi için yapmamız gereken araştırmalar, ve politika düzeltmeleri gibi son derece önemli çalışmaları gerektiği biçimde yaptığımız iddia olunamaz. Bu durum, Ortak Pazar'a girilmesinden yana olan bir takım çevreleri bile geçiş döneminin müzakerelerinin yapıldığı bu sıralarda tedirgin eden ve ümitsizliğe sevkeden en büyük etkidir.

Amacımız Ortak Pazar'ı ve etrafında yapılan münakaşaları eleştirmek olmakla beraber, Ortak Pazar'ın Ülkemizde yeterince aydınlığa kavuşturulmuş bir konu olmadığını ifade etmek zorundayız. Ortak Pazar'a girişin, Ülkemizin kurtuluşunu sağlayacağına veyahut diğer görüş sahiplerinin ifade ettikleri gibi Ülkemizin batmasına, sanayiimizin çökerek sömürülmesine vasıta olacağına inananlardan değildir. Ortak Pazar'dan mali, ekonomik ve siyasal alanlarda beklenen yararların ortaya çıkmasını çeşitli alt yapı sorunlarımız yanında ekonomik ve mali yapılarımızda sistemin mantığına uygun politikaları izlememize ve özellikle Demokratik

düzeni sürdürmemize bağlı görmekteyiz. Bu koşullar altında ihracat ekonomimizi arttırmak, tediye bilançosunu dengelemek ve sağlanacak mali yardımlarla sanayi ve kalkınmayı olumlu yönde geliştirmek olanağını buluruz. Aksi halde, dış ticaret hacmi itibarıyla Amerika ve Rusya'dan daha güçlü bir hale gelen bu topluluk karşısında umulanı elde edememenin hayal kırıklığı içerisinde ümitlerimizi yitirebiliriz.

Genel plânda öne sürdüğümüz bu görüşlerden sonra Ortak Pazar'a geçiş döneminde çok konu yapılan tekstil sanayimize ve ilerdeki sorunlarına değinmek dileğindeyiz. Bilindiği gibi Ülkemizin ham madde ve diğer maliyet unsurları yönünden olduğu kadar elde edilen sonuçlar yönünden de güçlü bir sektörü durumunda bulunan Tekstil ve Tekstil ürünlerimize geçiş döneminde Ortak Pazar tarafından uygulanacak gümrük indirimleri çetin müzakerelere konu olmuştur. Başlangıçta diğer sanayi ürünlerimize, ki miktarlar Tekstil yanında çok önemsiz kalır, cömert indirimler uygulamak eğiliminde olan Altılar, Tekstil'e hemen indirim uygulamak niyetinde görülmemişlerdir. Ancak uzayan müzakereler ve özellikle Tekstil Sanayinin 1969 yılı içindeki krizinin atlatılmasından sonra, Tekstil ürünlerimize % 70'e kadar bir indirim uygulamayı kabule yanaşmışlardır. Ortak Pazar ülkeleri arasında olduğu gibi tüm Dünya ülkeleri arasında dış ticaretin olusumunu sağlayan «Mukayeseli Üstünlük» teorisinin olanakları arasında üstünlük kurabileceğimiz sektörlerin başında gelen Tekstil Sektöründe, % 100 oranında bin gümrük indirimi sağlamak ısrar ettiğimiz bir tekliftir. Bu indirimin gerçekleşeceğini ummaktayız. Ancak indirimle beraber iyi durumda olduğumuz bu sektörde de tutarlı tedbirler almamız ve özellikle

kaliteli ürün üretimi ve maliyet unsurları yönünden çalışmalar yapmamız gerekmektedir. Tekstil'e üretici olmakla beraber, tekstil üreten makinalar üreticisi olmamamızın yaratacağı sorunlara eğilmek ve bu konuda da üretici olacak girişimlerde bulunmak zorundayız. Ortak Pazar, gümrükleri yıkmakla beraber, sanayi ve ekonomik alanda bizlerden çok ilerde yarıyan bu ülkeler, kendi aralarındaki ticarette kalite ve maliyet duvarları inşa etmişlerdir. Bu duvarları aşacak olan teknolojileri geliştirmek, eğitilmiş insan gü-

cü ve yaratıcı kafaları yetiştirmeye mecburuz. Ortak Pazar'ın ülkemizi karşı karşıya bıraktığı ekonomik ve teknik sorunların çözümü için İktisatçılarımızı ve Mühendislerimizi göreve çağırırız.

Tekstil'de özel ve kamu teşebbüslerimiz arasında memleket ekonomisine yararlı bir yatırım politikası plânlaşmasına girişilmesine ve ihtisas alanlarının şimdiden belirlenerek Tekstil'de büyük yatırımları olan Sümerbank'ın makina stokunu modernleştirecek yatırımlara öncelik vermesini zorunlu görmekteyiz.

Geri Kalmış Ülkeler ve Gelişmiş Sanayi Ülkeleri Arasındaki Birleşmeler

Dr. Erol MANİSALIOĞLU

Burada üzerinde durmak istediğimiz konu, «Türkiye gibi az gelişmiş bir ekonomi, gelişmiş bir ekonomi ya da ekonomiler gurubu ile birleşme hareketine girdiğinde bu hareketin o ülke için doğuracağı durum»dur.

Buradaki geri kalmış ülke tanımımız, millî gelirden çok büyük bir payın tarım kesimine ait olduğu, ihracatının çok büyük bir kısmının sanayi ürünlerinden meydana geldiği bir ülkedir. Buna bağlı olarak da nüfusun çok yüksek bir oranı tarım kesiminde çalışmaktadır. Böyle bir ekonomi ileri derecede sanayileşmiş ekonomiler gurubu ile birleşmeye gittiğinde, ülkenin ekonomik yapısı ne şekilde bir değişikliğe uğrayacaktır? Yeni gelişmeye başlayan sanayi dallarının durumu ne olacaktır?

Türkiye'ye tanınan 22 yıllık geçiş dönemi içinde ortaya çıkacak değişiklikler bakımından iki etkenin göz önünde tu-

tulması gerekir: 1 — Geçiş dönemi içindeki indirimlerin ve ortak politika tedbirlerinin Türk ekonomisine etkisi, 2 — 22 yıllık süre içinde ekonomilerin genel değişimi ve Dünya teknolojik gelişiminin seyri. Birinci nokta kamu oyununda tartışma konusu yapılmakla birlikte ikinci nokta kısmen ihmâl edilmiştir. Bu bakımdan biz daha çok ikinci nokta üzerinde durmak istiyoruz.

A.E.T. ekonomilerinin üretim gücü ve şekli bakımından değişimi-transformation-genel olarak üç etken tarafından tayin edilecektir: a — teknolojik araştırmalara ayrılacak fonlar, b — direkt olarak yatırımlara ayrılacak fonlar ve teknik kadro eğitimi, c — genel olarak ekonomideki organizasyon değişiklikleri. Bu üç etken gerçekte içiçerirler ve ekonomi belirli bir sanayileşme düzeyine ulaştıktan sonra birlikte yürümek zorundadırlar.

A.E.T. içindeki firmalar bir yandan

büyük piyasa şartlarını A.E.T. içi olduğu kadar A.E.T. dışına yaptıkları ihracat bakımından da zorlama, sürüm yerlerini genişletme çabalarını sürdürürken, diğer taraftan da teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklardan yararlanarak büyük değişikliklere girişeceklerdir. Örneğin, nükleer enerjinin toplam enerji tüketimi içindeki payı Batı Avrupa ve Amerika'da bugün % 1 dolaylarında iken, bu oranın önümüzdeki 20-30 yıl içinde % 30'a çıkacağı araştırma merkezleri tarafından ileri sürülmektedir. İleri üretim tekniklerinin bulunması ve uygulanması, önce araştırmalara çok büyük fonlar ayırmak ve bilginleri bu yola seferber etmekle, sonra da buluşların uygulanması için yine çok yüksek yatırımlar yapmak ve teknik personel yetiştirmekle gerçekleştirilebilir.

(X) J. J. Schreiber bu konuda, A. B. D. nin araştırmalar ve teknik buluşlar bakımından önderlik ettiğini ileri sürmekte ise de A.E.T. nin genellikle A. B. D. ye paralel çalışmalar yaptığını ve yeni gelişmeleri ABD tarafından geliştirilmiş bile olsa teknik personel ve malî kaynaklar bakımından gerçekleştirebildiğini unutmamak gerekir.

A.E.T. ülkeleri Batı ekonomilerinin bir parçası olarak bu çabayı göstermektedirler. (X) Bu bakımdan önümüzdeki 22 yıl içinde A.E.T. ekonomilerinin yapısında hem teknik, hem de organizasyon bakımından çok büyük değişiklikler beklenmektedir.

Burada hemen şu soruyu sormamız gerekir: Acaba Türkiye değişme süreci içinde bulunan A.E.T. ekonomilerinin gösterdiği çabayı gösterecek olanaklara sahip midir? Kanımızca bu soruya evet demek imkânsızdır.

Türkiye'nin geçiş dönemi içinde, bazı sanayi dallarında uzmanlaşarak bu sanayi dallarında A.E.T. ülkeleri ile rekâbet edebilecek duruma geleceğini öne sürerler, A.E.T. deki sanayi dallarındaki büyük değişmeyi ve teknolojik ilerlemeyi ihmâl etmektedirler. 22 yıl içinde A.E.T. ülkeleri bugünkünden apayrı bir düzeye ulaşacaklardır. Teknik ve organizasyon olarak ulaşacakları bu düzeyde Türkiye'nin hafif sanayi dallarında bile A.E.T. ülkeleri ile yarışabilmesi mümkün olmayacaktır. Çünkü Türkiye'nin, teknolojik araştırmalar, uygulama ve organizasyon değişikliği bakımından olanakları çok sınırlıdır.

İngiltere İhracat Kredileri Garantı Dairesi (Export Credits Guarantee Department)

Ticaret Bakanlığı
Baş Müfettişi
Hüsamettin TUNCAY

Bilindiği veçhile, Türkiye'nin en önemli ve önde gelen problemi, ihracatın arttırılmasıdır.

Gelişmiş memleketlerin, ihracatın arttırılması, teşviki ve istikrara kavuşturulması için izledikleri politikayı yürütmek üzere kurdukları müesseselerin en önemlilerinin bünyesi, faaliyetleri ve gördükleri hizmetlerin mahiyeti hakkında zaman zaman ekonomi ile ilgili çevrelere özetler sunulmasında fayda mütalâa etmekteyiz.

Bu amaçla, bu def'aki yazımızın konusu, ihracat alanında oynamakta olduğu önemli ve ilginç rolü dikkate alınarak İngiltere İhracat Kredileri Garanti Dairesi'nin (kısa adıyle ECGD) gördüğü hizmetlerin, kısa bir şekilde açıklanmasına tahsis edilmiştir.

İhracat Kredileri Garanti Dairesi (ECGD), İngiltere Ticaret Nezaretinin

(Board of Trade) mürakabesi altında faaliyetinde bulunmak üzere 1930 yılında kurulmuş resmi bir teşekkül olmakla beraber işlerin yürütülmesinde bâsiretli bir tüccar gibi hareket etmek yönünden özerktir.

Bir milyar sterlinlik bir plâfon dahilinde Birleşik Krallık dışındaki memleketlere yapılan ihracatta, İngiliz ihracatçıları teminat (garanti) altına alan bu Dairenin ödediği tazminatların tamamı hazine tarafından karşılanmakta, ihracatçılardan alınan primler ise idarî giderlerin karşılanmasında yararlı olmaktadır.

Daire, ihracatla ilgili riskleri karşılamakla beraber, ihracatçının kontrolü altında olabilen ve kusuru ile sebep olduğu riskleri garanti etmez. Dairenin garantisi, mecburî olmayıp ihracatçıların sigorta yaptırmaksızın da ihracatta bulunabilirler.

Hükümet ihracat yapan firmaları finanse etmez amma, bu Dairece sigorta

edilen ihracat muameleleri, başkaca bir teminat aranmaksızın bankalar ve bazı mali kuruluşlar tarafından kolayca finanse edilebilmektedir.

İhracat Kredileri Garanti Dairesi tarafından karşılanan riskleri, özet olarak :

— İhracatın yapıldığı memleket Hükûmetince alınan kararlar dolayısıyla mal bedeli transferinin durdurulması, sınırlan-dırılması veya kontrol altına alınması,

— Alıcının iflâsı,

— Alıcı firmanın, malı teslim tarihin-den itibaren altı ay içinde bedeli ödeye-memesi,

— İngiltere'de Hükûmetçe ihracatın sınırlandırılması,

— İngiltere'de Hükûmetçe ihraç li-sansının iptâl edilmesi,

— İngiltere ile alıcı firmanın mem-leketi arasında harp çıkması,

— Alıcı firmanın bulunduğu memle-kette savaş, ihtilâl, isyân ve iç savaş çık-ması,

— İhracatın başlamasından sonra, İngiltere dışında nakliyatın akamete uğ-ratılması veya güzergâh değiştirilmesi dolayısıyla vukua gelen ve alıcı firmadan tahsili mümkün olmayan ek navlun, si-gorta ve işçilik ücretleri,

— İhracatçı veya alıcı firmanın ira-desi veya kontrolü dışında İngiltere hari-cinde vukubulan olayların yol açtığı maddî külfetler,

— Alıcı firmanın bulunduğu memle-kette, ithâl lisansının (müsaadesinin) iptâl edilmesi veya serbest olan (libere) bir malın bilâhare lisansa bağlı tutulması sebebiyle ihracatın tahakkuk edememe-si,

— İhracatçı firmanın herhangi bir kusuru olmamak şartıyla alıcının, yolla-nan malı teslim almaktan imtina etmesi veya kabul etmemesi, şeklinde sıralamak mümkündür.

Daire, 1930 dan 1967 yılına kadar 10 milyon İngiliz lirası civarında ihracat te-minatı vermiştir. 1930 - 1965 devresinde ödediği taleplerin değeri, 96 milyon Ster-lin üzerindedir. Bu meblâğın % 68'ini si-yasî riskler, % 32'sini de alıcıların iflâs veya sair hareketlerinin sebep olduğu olaylar teşkil etmiştir. Fakat son sene-lerde bu orantı, hemen hemen ters yön-de oluşmağa başlamıştır.

İhracat Kredileri Garanti Dairesinin görmekte olduğu fonksiyon, ihracatçı için bir emniyet iklimi yaratmaktadır. Zira bu atmosfer, ihracatçıyı fazla satarak işini genişletmeğe, yeni alıcı firmalar bulma-ğa, yeni pazarlara girmeğe ve neticede uzun vâdeli ve daha fazla kredi teklif et-mek suretiyle dış rekabeti karşılamağa yardımcı olmaktadır.

İhracat Kredileri Garanti Dairesi, ih-racatı, sigorta etmek fonksiyonundan ayrı olarak şartlara uygun olmak kaydıyla ih-racatçılara verilen orta vâdeli (3-5 yıl) ihracat kredileri için de ticarî bankalara direkt garanti vermektedir. 1960 yılında İngiliz ihracatçılarının, diğer memleket ihracatçılarına karşı rekabet gücünü art-uzun vâdeli kredileri de garanti etmek tırmak amacıyla, Daire'ye 5 yıldan daha yetkisi tanınmıştır. Fakat bu uzun vâde önemli proje ve sermaye unsurlarıyla il-gilidir. Hem madde ve tüketim malların-da 6 ay olan vâde, makinelerde 6 aydan 5 seneye kadar uzamaktadır.

Sermaye niteliğindeki mal ve hizmet-lerin mukaveledeki değeri 100.000 Sterli-nin üstünde ve vâde de malın sevkinden

itibaren üç yıl ve daha yukarı ise İhracat Kredileri Garanti Dairesince, Ticaret bankaları tarafından açılan krediler direkt olarak garanti edilir. Bu garanti, alıcının bedeli ödememesini tâkip eden üç ay sonra yerine getirilmek üzere temin edilen meblâğın % 90'ını kapsar.

Bu sistemin bir özelliği de, küçük

çapta iş gören veya işe yeni başlayan ihracatçılara da fayda sağlamasıdır. Şöyleki:

Yıllık ihracat kapasitesi 10.000 Sterlinin altında olan ihracatçılar, küçük ihracatçı olarak kabul edilmektedir. Bu nitelikteki ihracatçıların gelişmesi yönünden, ECGD (İhracat Kredileri Garanti Dairesi) hizmetlerini onlara da teşmil etmek suretiyle genişletmiş bulunmaktadır. Bu suretle ihracatın geliştirilmesi bakımından olumlu sonuçların alınması kabil olmakta ve İngiliz ihracatçılarının rekabet gücü bu şekildeki finansman kaynaklarıyla takviye edilmektedir.

Kaynak : Yazının hazırlanmasında, Londra Ticaret Müşavirliğinin yıllık raporu ile Export Credits Guarantee Department'in yayınlarından tercüme suretiyle istifade edilmiştir.

Harcama ve Gelir Vergileri

Refika Gülgün KUNAL

Devletlerin belil başlı gelir kaynaklarından biri olan vergilerin amacının, geniş anlamda, bir bakıma, toplum refahını maksimize etmek olduğunu söyleyebiliriz. Bu amaca varmak için gerekli vergileme kriterlerini Adam Smith «Milletlerin Serveti» adlı kitabında eşitlik, belirlilik, uygunluk ve etkinlik faktörleri olarak belirtmiştir:

1) Her vatandaş ödeme iktidarı ile orantılı olarak - devletin himayesinde elde ettiği gelire oranla - hükûmetin desteklenmesine katkıda bulunmalıdır.

2) Her ferdin ödemekle yükümlü olduğu vergi miktarı Keyfi değil belirli olmalıdır.

3) Vergi, mükelleflerden en uygun zaman ve şekilde tahsil edilmelidir.

4) Her vergi o şekilde uygulanmalıdır ki, mükelleflerden alınan miktarla devlet hazinesine giren arasındaki fark ve tahakkuk ve tahsil süresi minimum olsun.

Günümüzde de bazı ilâve ve değişikliklerle bu kriterler kullanılmaktadır. Korumuz olan gelir ve harcama vergilerinin

çeşitli davranışlar üzerindeki tesirlerini ele almadan önce bazı kavramlara bakalım olursak:

Gelir kavramı : Gelir tarifinde gerek kavramsal gerekse pratik yönden güçlükler ortaya çıkmaktadır. Kaldor «An Expenditure Tax» adlı kitabında çeşitli yazarların gelir tariflerine yer vermekte ve bu uyumsuzluğu ortaya koymaktadır.

Marshall - Geliri toplum açısından ele alarak tüm toplumun yarattığı hasıla olarak tanımlamaktadır.

Fisher - Kapital ile gelir arasındaki ilişkiyi belirtmekte ve geliri belirli bir süre içinde servetten elde istifadeler akımı olarak görmektedir (flow of benefits from wealth)

Lindahl ise geliri kapital mallarının net getirisi olarak değil zaman içinde bunların değerlerinin devamlı bir şekilde artması olarak almaktadır. (Gelir, bu anlamda belli bir dönemde hakim olan faiz hadinin ve dönem başındaki kapital değerinin bir neticesidir.)

Vergilendirilebilir gelir kavramına gelince, burada ferdin imkânları meselesi,

Adam Smith ve J. S. Mill'de de gördüğümüz üzere, ortaya çıkmaktadır. Kaldor, imkânların, harcama iktidarı ile ortaya çıktığını belirtmiş ve ideal vergilendirilebilir kapasite harcama + reel kapital birikimidir demiştir. Buna göre gelir fiili harcamaların dışında bazı kıstaslarla ölçülebilen ve şahsî ihtiyaçların tatminine imkân veren kabiliyet ve kudrettir. Goode ise «The Individual Income Tax» adlı kitabında Haig ve Simons'un tariflerine yer vermiştir:

Haig - geliri, iki zaman arasında bir kimsenin iktisadî kudretindeki artışın para olarak değeri şeklinde, Simons ise tüketim ve net kıymet değişmelerinin cebirsel toplamı olarak almaktadır ki bu son tarif vergilendirilebilir gelirin en tatmin-kâr tarifi sayılabilir.

— Vergiye esas olarak gelire karşı harcama —

Vergiye esas olmak bakımından, gelirin önemli bir almasığının harcamalar olduğu söylenebilir. Bu durumda matrah toplam gelirin yalnız bir kısmına inhisar eder. Kaldor'a göre gelir tarifinden, $Y = C + S$ den de uzaklaşmamış olunur. Fisher de vergi matrahına esas olarak gelirin, istihlâk harcamaları şeklinde tanımlanmasını istemiştir. Geleneksel olarak harcama esasına dayanarak ödeme gücünün tesbitine karşı ileri sürülen tartışma şu merkezdedir:

1) Harcama yeterli bir kriter değildir, çünkü bir fert zenginleştikçe harcamaları harcama gücünü göstermekten uzaklaşmaktadır. (Aynı hal salt gelirin vergilendirilmesinde de varittir.)

2) Aynı gelire sahip ve aynı şartlar altında yaşayan iki fertten biri daha az harcamakta, diğeri daha çok harcamaktaysa, birinci, ikinciden daha hafif bir şekil-

de vergilendirilmektedir. Bu durumda kabul etmek gerekir ki harcama vergisi cımrıyı korumakta müsrifi cezalandırmaktadır. (Burada fertlerin kişisel zevk ve davranışlar söz konusudur, halbuki vergi sistemleri fertlerin bu çeşit davranışları düşünülerek kurulamaz.)

5) İhtiyaç farklılığı - Geniş bir aileye sahip olan mükellef gelirinin daha büyük bir kısmını harcamak zorunda olduğu gibi bir de bu miktar için fazla vergi ödemek durumunda kalmaktadır (Gelir vergisinde ihtiyaç farklılığı nazari itibara alınmaktadır. Harcama vergisinde de alınabilir, ancak gelir vergisinde servet kaçırılabilir de harcamada kaçırılmayacaktır.)

4) Harcamalardaki dalgalanmalar, dönemler arası tüketim nisbeti dalgalanmalarını değil, harcama ve tüketim arasındaki farkı göstermektedir. Tüketimdeki dalgalanmalar ise düzenli değildir, artan oranlı bir harcama vergisi tatbik edildiğinde halihazır gelir vergisinde gelirdeki dalgalanmaların yarattığı güçlüklerle sebebiyet verecektir.

(Periodik dalgalanmalar, gelir yönünden harcamalarda olduğundan çok daha ciddi bir meseledir ve bu durumun düzenlenmesi harcama vergisi sınırları içinde gelir vergisine nazaran çok daha kolaylıkla düzenlenebilir. Örneğin Proff. Vickrey kümülâtif ortalamalar sistemini ileri sürmüştür). Ancak çeşitli yazarların görüşleri şu merkezdedir ki harcama vergisi tatbikatı idarî bakımdan güçtür. -

Harcama ve gelir vergileri çeşitli yönlerden karşılaştırılabilir ve leyhte ya da aleyhte iddialar ileri sürülebilir. Bu çalışmada meseleyi kişisel denge açısından ele alarak tüketici olarak ferdin her iki vergiye karşı davranışlarını - tasarruf / harcamalar arası tercihleri ve emek arzı,

yönünden tutumunu . görmeğe çalışacağız.

— G e l i ş m e —

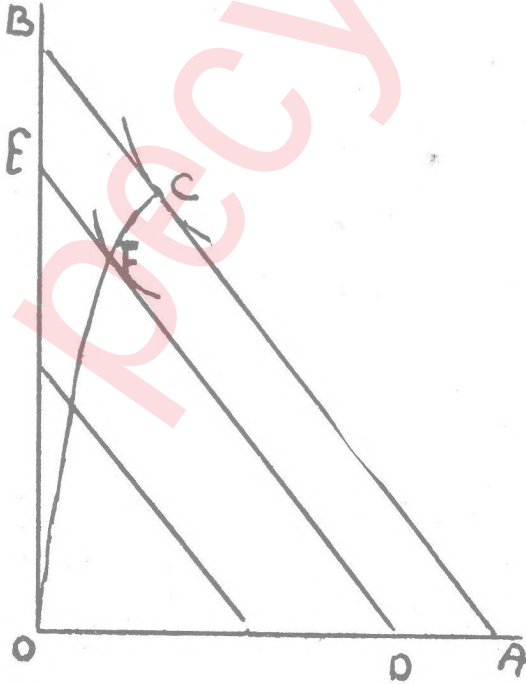
— Fert açısından gelir ve harcama vergileri —

Fert açısından gelir ve harcama vergilerinin tesirlerini ferdin çeşitli davranışlar üzerindeki etkileriyle görebiliriz.

1) Gelir vergisinin ferdin gelirini kullanmasındaki tesirlerine bakacak olursak: Fert a) Değişik malları, b) Şimdiki ve gelecekteki gelir, c) Harcama ile tasarruf arasında ayarlamalar yapma durumunda olabilir.

a) Bütün gelirin tüketildiğin ve emek arzını sabit varsayarak ferdin iki mal arasında vergiden önce ve sonraki durumunu görelim. x ve y mallarının tüketiminin azalan marjinal fayda ilkelerine tabi olduğunu kabul etmekteyiz. OA tüketicinin başlangıçtaki geliri ve OB/OA da fiyat oranını P_x/P_y göstermektedir. Bu durumda denge C gibi bir noktada belirlenir.

Devletin gelir üzerine bir vergi koyduğu halde ise durum değişecektir. Fiyatlar oranının sabit kaldığını farzederek (AB) fiyat doğrusu paralel olarak sola kayar. DA/OA = EB/OB ye eşit bir vergi konmuşsa yeni denge F noktasında te-

jinal ikame haddi azalan bir seyir takip ettiğine göre vergi oranı ne kadar yüksek olursa tasarruftaki azalış o kadar fazla olacaktır. Şahsın geliri değişmediğine göre tüketimdeki artış tasarruftaki azalışa rağmen eşittir. Harcama vergisi halinde ise, ikame tesiri yoktur. Bu bakımdan fert daha yüksek bir gelir seviyesinde kalacaktır.

c) Ferdin tasarrufla harcama arası tercihlerine gelince (tek bir homojen tüketim malı alınmıştır, emek arzı sabittir). Burada ayarlama tasarruf sebebine göre yapılmaktadır. Bütün tasarrufların harcamaları ileriye atmak için yapıldığını ve neticeten harcanıp tüketileceğini farzediyoruz:

İki dönemli bir model düşünürsek, 1. dönemde tüketicinin belirli bir ücret geliri vardır ki ya tüketilir ya da 2. dönemde tüketilmek üzere tasarruf edilir. Faiz haddine göre, 1. dönemde daha az tüke-

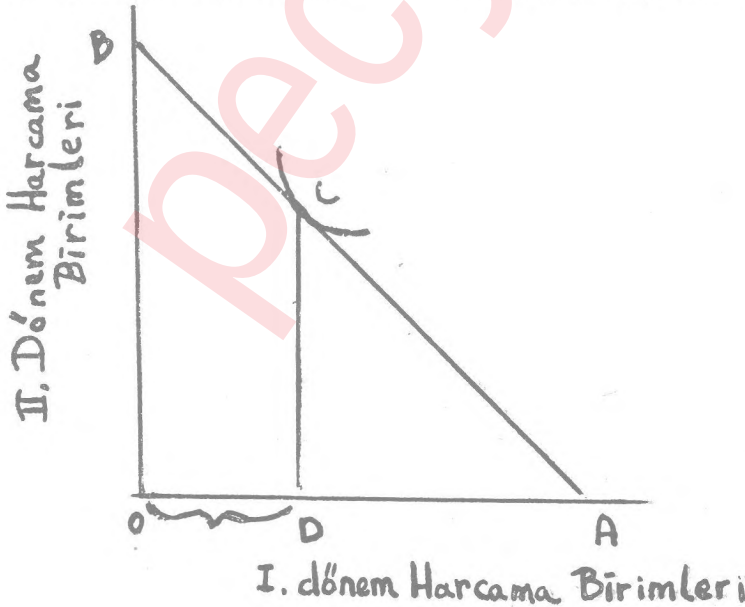
time karşı 2. dönemde daha yüksek bir harcama seviyesine geçilebilir. (2. dönemde başkaca gelir elde edilmeyeceği ve 1. dönemden kalan gelir ile faizinin de 2. dönemde harcanıp tüketileceğini farzediyoruz.)

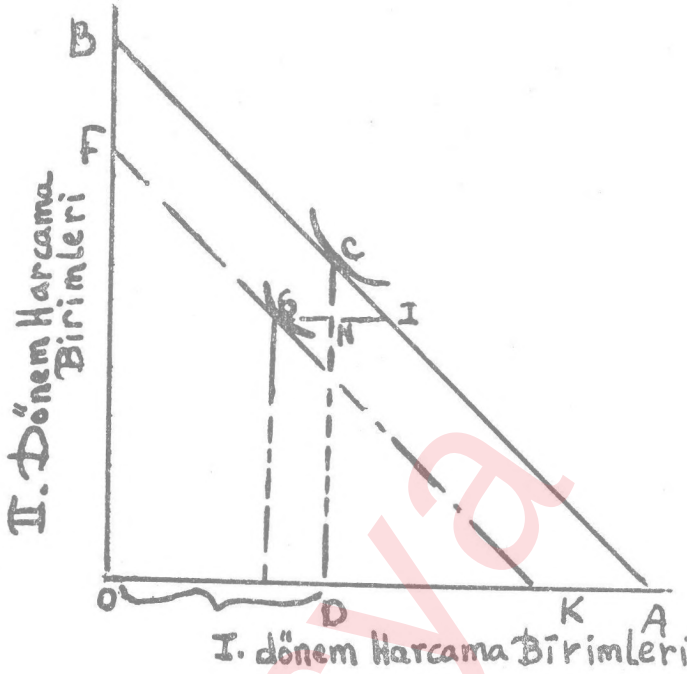
Ferdin 1. dönemde başlangıç gelirini OA kabul edelim. Eğer faiz haddi $i = (OA - OA)/OA$ ise, 1. dönemde OA miktarı harcama ile 2. dönemde OB harcama miktarı değişebilir. Fiat doğrusunun eğimi $OB/OA = 1 + i$. Bu durumda başlangıç dengesi (C) noktasında olabilir. OD birinci dönemde CD ikinci dönemde harcanan miktarlardır.

Çeşitli vergilerin şimdiki ve gelecekteki harcamalar nasıl etkilediğini şekil üzerinde takip edebiliriz.

1) Faiz vergilendirmeden gelirin vergilendirilmesi

Bu durumda vergi şimdiki ve gele-

cekteki harcamalar arasındaki tercihi etkilemez. Eğer vergi oranı EA/OA ise 1. dönemin (kullanılabilir geliri OE ye düşmüştür. Fiat doğrusu da paralel olarak sola kayar, EF .) Yeni denge noktası G dir. Gelir tesiriyle şimdiki ve gelecekteki harcamalar azalmıştır. Vergi hasılatı EA kadardır.

2) Şimdiki ve gelecekteki harcamaların vergilendirilmesi

Eğer aynı oranda EA/OA vergi şimdiki ve gelecekteki harcamalar konmuşsa aynı netice elde edilir. Vergi hasılatı 1. dönemden GH 2. dönemden HC kadardır. $GH + HI = EA$. Bu durumda şimdiki ve gelecekteki harcamalar üzerine konan bir vergiyle faiz hariç gelire

konan bir vergi birbirine eşittir. (Her iki durumda da ikame tesiri yoktur.)

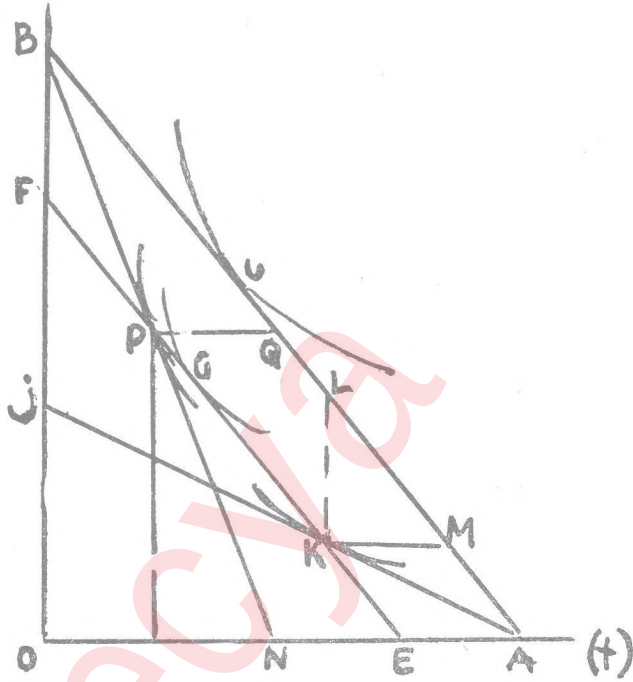
3) Gelecekteki harcamaların vergilendirilmesi

Bu halde, gelecekteki harcamaların şimdiki harcamalarla ikame oranı azalmıştır. Fiat doğrusunun eğimi daha yatıktır. Verginin aynı miktarda hasılat sağlaması (EA) isteniyorsa:

2. dönemde JB/OB oranında bir vergi konmuştur; yeni faiz doğrusu (AJ), (EF) yi kayıtsızlık eğrisine teğet olduğu noktada keser. Denge noktası K dir. Hasılat 2. dönemde elde edilen, KL kadardır. $KL = KM = EA$.

K noktası C nin sağında ya da so-

($t+1$)

lunda olabilir. İkame tesirinin gelir tesiri-
ni alt edip edemeyeceği kestirilemez.
Vergi artırıldıkça denge noktaları C den
O ya doğru kayacaktır.

4) Tasarrufların vergilendirilmesi

Ele aldığımız modelde, 2. dönem tük-
etimi b. dönem tasarrufları + faize eşit-
tir. Tasarrufa konan t oranında bir vergi,
2. dönem harcamalarına konan t oranında
bir vergiye eşittir. Tasarruflara konan
verginin hasılatı (tS) e eşittir ve 1. dö-
nemde elde edilir. 2. dönem harcamaları-
na konan verginin hasılatı ise $t(1+i)S$

e eşittir ve 2. dönemde elde edilir. Bu
hasılatın halihazır değeri (tS) e eşittir.
Bu da tasarruflara konan vergiye eşittir.

5) Faizin vergilendirilmesi

Aynı hasılatı sağlayacak şekilde fai-
zin vergilendirilmesi ile tasarrufların ver-
gilendirilmesini karşılaştıracak olursak:
Tasarrufların vergilendirilmesi 1. dönem-
de gerçekleşir. $t_1 = [(1+i)/i] t_s$ (bu-
rada t_1 = faize konulan vergi, t_s = ta-
sarruflara konan vergidir.) Halihazır değe-
er göre eşit hasılat getirerek şekilde
konulduğuna göre, gelecekteki harcama-

ların vergilendirilmesi, tasarrufların vergilendirilmesi ya da faizin vergilendirilmesine eşittir.

6) Genel bir gelir vergisi

Genel bir gelir vergisi ücret ve faiz gelirlerine konulan vergilerin toplamıdır. Gelecekteki tüketim aleyhine bir ayırım yarattığı halde, gerekli olan vergi oranı - ve ayırım derecesi - sadece faiz gelirlerinde olduğundan daha düşüktür.

Aynı hasılatı sağlayan genel bir gelir vergisi konduğunda, bütçe doğrusu E ve A arasından başlar, eğimi de AB ile AJ arasına düşer. Yeni denge yine EF üzerindedir. Sadece ücret gelirinin vergilendirildiği hal, 2. dönem tüketimi aleyhine bir ayırım yapıldığına göre, G'nin sağında ve 2. dönem harcamaları aleyhine ayırım daha az şiddetli olduğundan K'nın solunda olmalıdır.

7) Şimdiki harcamaların vergilendirilmesi

Şimdiki harcamalara konan bir vergi ise gelecekteki harcamaların ikame ora-

nını arttırır. Fiat doğrusunun eğimi dikleşir. EA kadar haslat sağlayacak bir vergi konulacak olursa (1. döneme göre) Vergi oranı NA/OA olacaktır. Yeni bütçe doğrusu (BN) EF yi BN'nin bir kayıtsızlık eğrisine teğet olduğu noktada keser. Yeni denge noktası P dir. Vergi hasılatı $PQ = EA$. P noktası G'nin solunda olmalıdır. Çünkü ikame tesiri 1. dönem tüketimi aleyhinedir. P aynı zamanda vergi öncesi denge noktası C'nin de solunda olmalıdır. Çünkü vergi tesiriyle 1. dönem tüketimi azalmıştır. Mamafih P, C'nin altında ya da üstünde bir nokta olabilir. Çünkü 2. dönem tüketimi ikame tesirinin lehte gelir tesirinin aleyhte etkileri altındadır.

Müterakkiliğin tesirleri - Eğer veri bir vergi haslatı müterakki bir vergi ile sağlanmaktaysa bu takdirde gelir tesiri ortalama oranların, ikame tesiri de marjinal oranların fonksiyonu olması dolayısıyla marjinal artışlar dah kuvvetli olacak, ikame tesiri daha şiddetle hissedilecektir.

Çeşitli vergileme durumlarına bakarak şu neticeye varabiliriz: aynı miktarda

Çeşitli vergileme hallerinde ikame tesirlerini tabloda toplayabiliriz.

Vergi tabanı	İkame tesiri
Faiz dışında gelir Şimdiki ve gelecekteki harcamalar	Yok
Gelecekteki tüketim Tasarruf Faiz Toplam gelir	Şimdiki tüketim lehinine
Şimdiki tüketim	Gelecekteki tüketim lehinine

gelir, bir gelir vergisi yerine genel bir harcama vergisiyle toplanırsa ferd tüketimden aynı miktarda kısıtılı halde daha yüksek bir tasarruf seviyesinde kalabilir.

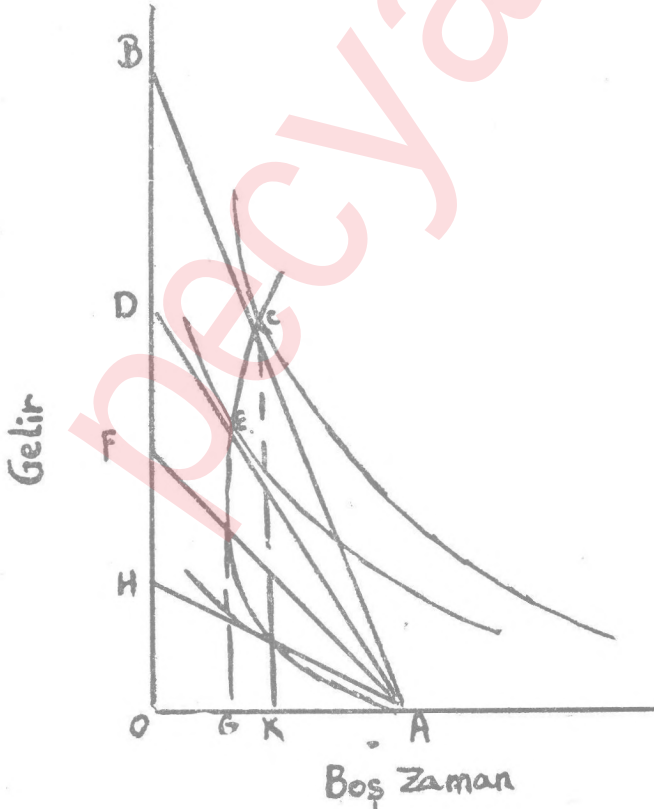
II. Gelir ve harcama vergilerinin emek arzı üzerindeki tesirleri:

Vergilerin ferdin davranışı üzerinde bir diğer etkisini de onların boş zaman ve çalışma arası tercihleri üzerinde görebiliriz.

Genellikle vergilerin emeği iki şekilde etkilediği kabul edilmiştir: «Mükellefin vergi sonucu azalan gelirin karşılamak için daha fazla kazanmasını gerekli kıl-

maktadır; ferdin fazladan açışması sonucu elde ettiği gelirden azaldığı için boş zamandan fedakârlık etme arzusunu ya da fazladan çalışmaya yönelmesini) azaltacaktır. Birinci faktör - verginin gelir tesiri - alınan toplam vergi miktarına bağlıdır ve asgari yaşama seviyesine doğru gidildikçe ya da ferdin alıştığı yaşama standardını muhafaza etme arzusuna göre daha tesirli olacaktır. İkinci faktör gelir ile boş zaman arasındaki marjinal ikameye ilişkindir ve ikame tesiridir - verginin marjinal oranlarına bağlıdır.» Kaldor

Ferdin çalışma ile boş zaman tercihinde bu iki faktörün etkilerini çeşitli hallerde inceleyebiliriz:

fayda oranı boş zamanın marjinal faydasını azaltarak düşürülebilir: yani boş zaman arttırılmalıdır. Fert boş zamandan fedakârlık ettiği müddetçe daha çok boş zaman talep edecek ve çalışmayı azaltacaktır.

2) Boş zamanın marjinal faydası sabit gelirin marjinal faydasının azaldığı halde - bu durumda müteakip eğrilerin eğimi, yatay bir hat üzerinde kaydırmız müddetçe aynı kalacak dikey bir hat doğrultusunda yükselecektir.

OA boş zamanı göstermektedir. C başlangıç dengesidir. Bu durumda gelir vergisi konduğunda net ücret doğrusu AD ya düşer, yeni denge E gibi bir noktada gerçekleşir. Birbirini takip eden kayıtsızlık eğrileri yatay bir hat üzerinde aynı, fakat dikey bir hat doğrultusunda yükseldiğine göre, yeni denge C'nin sağında ya da solunda olabilir. Fert çalışma lehine bir gelir tesiriyle, boş zaman lehine bir ikame tesiri arasında bir ayarlama yapma durumundadır. Birinin ya da diğ.ğinin kuvvetli olmasına göre emek arzı artar ve de azalır.

Vergi oranı yükseldikçe, denge noktaları C E A gibi bir tercih eğrisi üzerinde yürür. DB/OB oranında bir vergi için yeni denge noktası E dir ve çalışma arzusu artmıştır. Vergi oranı daha da arttırılıp FB/OB olduğunda çalışma arzusu GA da maksimumuna ulaşır. Eğer vergi oranı daha da arttırılırsa çalışma arzusu azalmaya başlar. HB/OB oranında çalışma arzusu vergi öncesi KA seviyesine düşer. Bundan sonra da vergi oranında daha fazla bir artış çalışma arzusunu vergi öncesi dengeden de daha düşük bir seviyeye getirecektir. Emek arzı şedülü de ücret oranı OF/OA ve emek arzı GA olana kadar yukarıya kayar sonra tersine döner. Ver-

ginin belirli bir durumda tesirleri tercih eğrisinin uygulanabilir alanına ya da emek arzı şedülüne bağlıdır.

Vergi öncesi dengede, boş zamanın marjinal faydasının gelirin marjinal faydası oranı yine ücret haddi değişmelerine eşittir. Vergi konulması net ücret haddini düşürür. Boş zamanın marjinal faydası sabit varsayıldığına göre, eğer net gelirdeki (vergi sonrası) marjinal fayda artış yüzdesi net ücretteki düşüşle aynı ise, denge bozulmaz ve boş zaman değişmez. Bu, gelirin marjinal fayda şedülünün birim elâstikliği olduğu durumda geçerlidir. Elâstikliği daha düşük ise gelirin marjinal faydasındaki artış yüzdesi, ücret oranındaki azalış yüzdesinden daha yüksek olacaktır. Gelirin marjinal faydasını azaltmak ve net ücretle, boş zamanın marjinal faydasının gelirin marjinal faydasına oranının arasında tekrar eşitlik sağlamak için emeğin arttırılması gerekir.

Coopere göre Fayda fonksiyonu $U = \emptyset (L, y)$

(u = fayda L = boş zaman, y = kullanılabilir gelir) kullanılabilir $y (1-t)g$, (g gayrisafi gelir ve t vergi oranını göstermektedir) Şu halde $y = t-1 [w(k-L)]$ dir. (W = ücret oranı, k = çalışabilir saatleri göstermektedir). Eğer fert faydayı maksimize ederse, $[\emptyset_1 (L, y)] / [\emptyset_y (L, y)] = (1-t)$ boş zamanın marjinal faydasının oranı net ücret haddine eşittir. t arttıkça, istenilen eşitliğin idamesi için marjinal faydaların oranı düşmelidir. Bu ise çalışma saatlerinde bir artış ya da azalışı gerektirir.

Faydanın maksimize edilmesi $[\emptyset_y + y\emptyset_{yy} - (k-L) \emptyset_{Ly}] / L > 0$ şartını gerektirir. $\emptyset_y$ = kullanılabilir gelirin marjinal faydası, $y\emptyset_{yy}$ = kullanılabilir gelir ile

gelir arttıkça gelirin marjinal faydasındaki artış oranları çarpımı, $(k-L)/\phi$ çalışılan saatler ile gelir artışıyla boş zamanın marjinal faydasındaki değişmelerin çarpımıdır. dL/dt 't' deki küçük artışların boş zamanda yarattığı değişmeleri gösterir. İlk terim ϕ pozitifdir. Eğer boş zamanın faydası sabit ise üçüncü terimsifirdır. Bu durumda dL/dt pozitif olacak ve eğer ϕ pozitif ise çalışılan saatler azalacaktır. (yani, marjinal gelirin faydası şedülünün elâstikliği birimden küçük ise). Eğer marjinal gelirin fayda şedülü elâstikliği birimden yüksek ise çalışılan saatler artacak ve L/dt negatif olacaktır. Eğer marjinal gelirin faydası şedülünün elâstikliği birime eşitse ϕ ve ϕ sıfır olacaktır ve çalışma arzusu değişmeyecektir.

3) Gelirin ve boş zamanın marjinal faydasının azaldığı halde - birbirin takip eden kayıtsızlık eğrileri dikey bir hat doğduğu gibi çalışma gücü, gelir ve ikame üzerinde kayarken yükselir. Önceki halde rultusunda ve sola doğru yatay bir hat tesirlerine göre artıp azalabilir. Denge yolunun genel formu önceki şekilde görüldüğü gibidir.

Vergi konulması net ücreti olduğu gibi boş zamanın marjinal faydasının eski çalışma saatlerinde elde edilen net gelire oranını da azaltır. Eğer marjinal gelirin fayda şedülü elâstikliği birime eşitse, denge yine eski çalışma saatlerinde elde edilebilir. Elâstiklik birimden küçük ise çalışma gücü arttırılmalı, birimden büyük ise, çalışma gücü tekrar azaltılmalıdır. - Ancak bu durumda emek arzındaki düşüş bir evvelki hale nazaran daha azdır, çünkü hem boş zamanın marjinal faydasında bir düşüş hem de gelirin marjinal faydasında bir artışla karşı karşıyayız. Önceki durumda olduğu gibi emek

arzındaki değişmenin yönü marjinal gelirin fayda şedülüne bağlıdır.

Kaldor, harcama vergisinin emek arzı üzerindeki tesirleri gelir vergisine nisbetle daha müsbet olduğunu ileri sürmekte ve durumu şu şekilde açıklamaktadır. «Eğer oranlar aynı ise gelir ya da harcama vergisinin emek aleyhine tesirleri aynı olacaktır. Ancak, harcama vergisi konduğundan fert daha müsait şartlar altında tasarrufta bulunabilir. Şöyleki birim emek başına ödenebilen verginin iskonto edilmiş kıymeti aynı olmakla beraber birim emek başına toplam tüketimin iskontolu kıymeti daha fazla olacaktır. Yani vergi oranlarında aynı olmasına rağmen ferdin boş zamanı reel gelire çevirmesi harcama vergisinde (gelir vergisine göre) daha müsait şartlar altında gerçekleşecektir. Bu bakımdan da parasal olarak gelir birimi başına düşen efektif vergi aynı olsa dahi reel gelir birimi başına düşen efektif vergi daha düşük olacaktır. (Aradaki fark tasarruflar çift vergilendirilmediği için ortaya çıkan reel gelir kazancıdır.)

Mamafih eş oranlı vergiler yönünden değil de aynı hasıla sağlayacak vergiler olarak alındığında harcamalar vergisi lebine gördüğümüz bu fark arttırılan vergi oranlarıyla karşılanmaktadır. Fertlerin çalışma sonucu elde ettikleri geliri kullanma konusundaki davranışlarına göre durum değişir.

Gelecekte tüketim için çalışan kimseler için harcama vergisinin ikame tercihi gelir vergisinden daha zayıf olacak yani emek arzını azaltma gücü daha zayıf olacaktır. Daha çok şimdiki istihlâk için çalışanlarda ise gelir vergisinin ikame tesiri daha zayıf olacaktır.

«Marjinal çalışma saatlerinden elde

ettikleri gelirleri gelecekte tüketim için değil de sadece servet edinmek için biriktirenlerde ise harcama vergisinin ikame tesiri sıfırdır ve gelir vergisine kıyasla emek arzı şevülünü kırmaz.

Bunlardan başka harcama vergisinin etkinliği gelir vergisinininkinden daha yüksektir. GÜdümlü maliye anlayışı bakımından harcama vergisi biraz daha fazla gelir getiren gelir vergisiyle eşdeğerlidir. Bu anlamda eş değerli bir harcama vergisi, gelir vergisinden daha düşük oranlı olabilir. Bu da emek arzını zayıflatan ikame tesirinin daha zayıf olması demektir.

Hemen hemen bütün ele alınan durumlarda görüleceği üzere harcama vergisinin emek arzı üzerindeki tesirleri gelir vergisinininkiler nisbeten daha müsbettir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz:

Fert gerek tasarruf ve harcamaları gerekse çalışma ile boş zaman arasındaki tercihlerinde bir harcama vergisi bulunduğu halde gelir vergisine nazaran daha elverişli bir durumdadır. İdarî güçlükler bir yana bırakıldığı takdirde harcama vergisinin tatbiki fert açısından daha olumludur.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Bulutoğlu K. — Vergi Politikası

Due F. S. — Maliye

Goode. R. — The Individual Income Tax

Musgrave R. — The Theory of Public Fi-

nance

Kaldor N. — An Expenditure Tax

Smith A. — Wealth of Nations

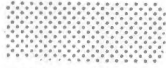
ARSLAN

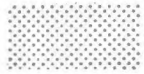
tek

veya

BLOK

• **yapı tuğlası**

• **ateş tuğlası**

ateş harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Fab. : 23 22 10

Mz. : 44 30 40

11

St

JAWA

ile

deniz başkalle

HÜRRİYET REKLAM AJANSI

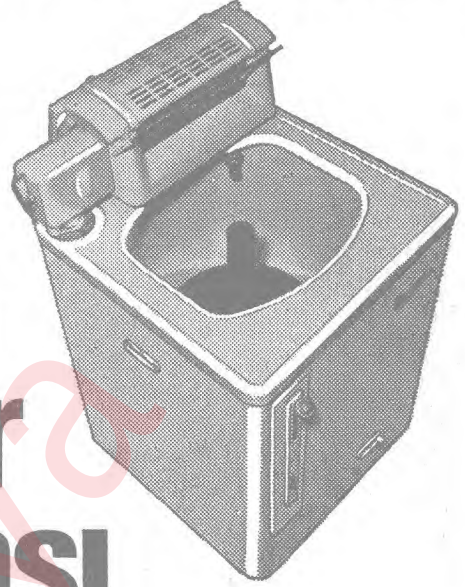
**Dilediğiniz kıyıya varıp
Dilediğiniz denizde
Sağlığınıza sağlık katınız
Yurdun Dört Bucağında
JAWA-CZ sizinle beraber**

ÇELİK MONTAJ TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

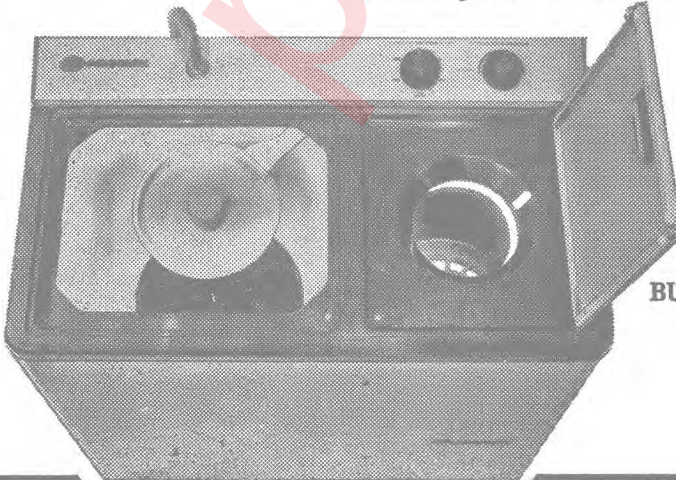
Hürriyet Reklam

memleketimizde en çok tercih edilen çamaşır makinası

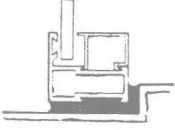
ARÇELİK

çamaşırı daha iyi yıkar

Genel Satıcıları:
BEKO TİCARET A. Ş.,
Tel.: 49 00 39
BURLA BİRADERLER ve Şşl.,
Tel.: 45 52 00

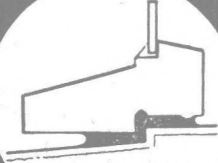
CEKOMASTİK

metal doğrama
montajında

liman ve baraj
inşaatlarında

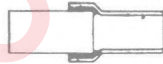
ağşap doğrama
montajında

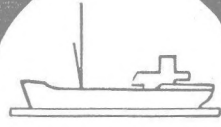
dilatasyon
dolgularında

ELASTİKİ
YAPIŞTIRICI
SIZDIRMAZ
İZOLATÖR

SANAYİ MACUNU

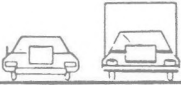

boru kalafatlarında

gemi inşaatlarında

CUHADAROĞLU ALÜMİNYUM DOĞRAMA FABRİKASI
CEKO KİMYA TESİSLERİ
Mürriyet Mah., Bengü Sok. No 29 Sisli İSTANBUL
tel. 48 2038 - 39

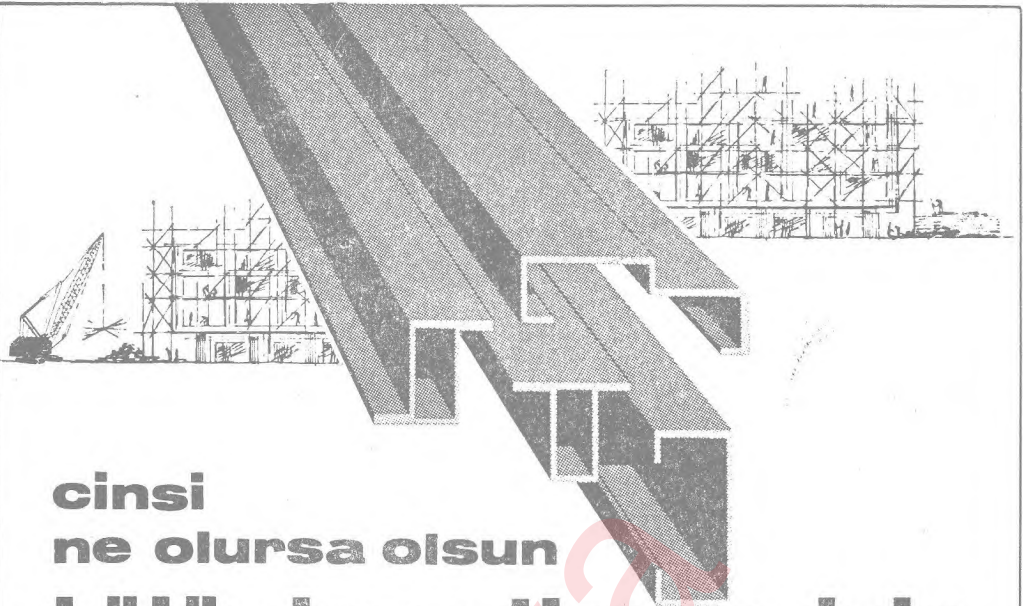

otomontaj
sanayiinde

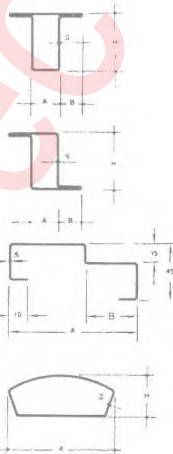
çatı ve cephe
kaplamalarında

CEKO

**cinsi
ne olursa olsun
bütün inşaatlarınız için
bu profillere ihtiyacınız vardır**

YAPI PROFİLLERİ

TİP	H mm	A mm	B mm	S mm	G kg/m
BS 101 T	335	18	15	1.5	1.85
BS 102 Z	44	20	17.5	2	3.00

TİP	H mm	A mm	B mm	S mm	G kg/m
BS 101 Z	335	18	15	1.5	1.85
BS 102 Z	44	20	17.5	2	3.00

TİP	A mm	B mm	S mm	G kg/m
BS 201	100	40	1.6	2.27
BS 202	160	45	2	3.77

TİP	A mm	H mm	S mm	G kg/m
BS 301	50	15	1.5	1.25
BS 302	70	25	2	2.50

HUSUSİ SİPARİŞ ÜZERİNE ÇEŞİTLİ ÖLÇÜ VE CİNSTE AÇIK PROFİLLER İMAL EDİLİR

BS BORUSAN
BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL

her işe uygun boru ve profil

Tophane, Salıpazarı Han Kat 8 İstanbul

Telf; Santral: 49 00 02
Satış : 44 76 03

**DÜNYADA
EN ÇOK SATILAN
ÇAMAŞIR MAKİNASI
ELEKTRİK SÜPÜRGESİ**

MATAŞ TİCARET A. Ş.
Halaskârgazi Cad. 133 Pangaltı - İstanbul Tel: 46 20 75

M12068

(Moran Reklâm: 1789)

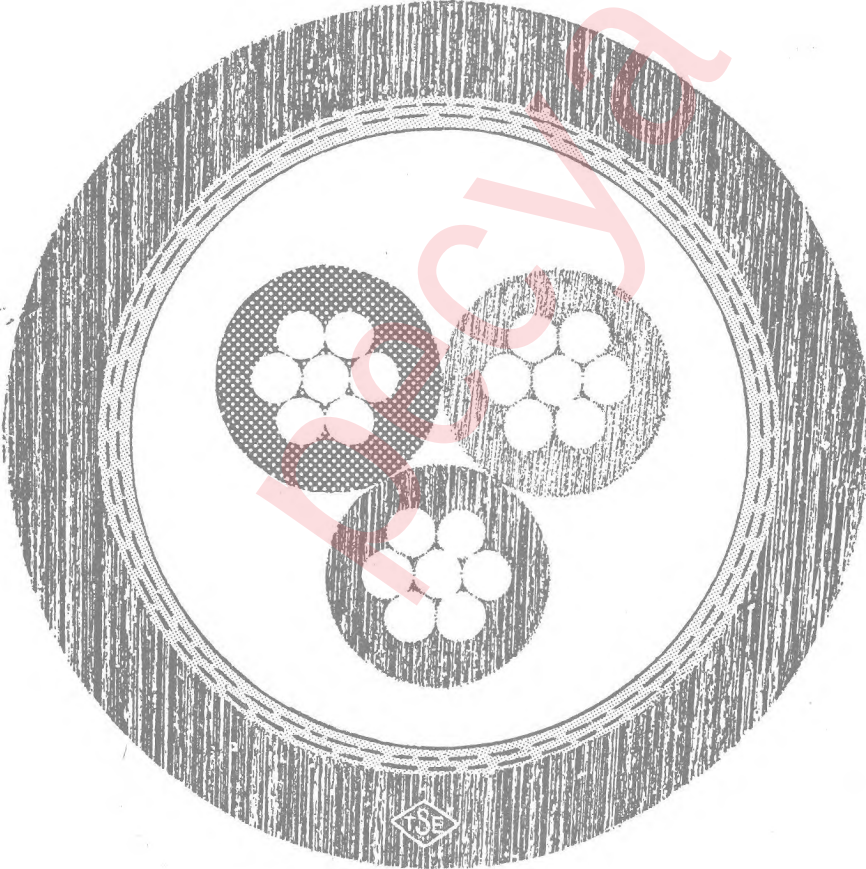
ENERJİ NAKLİNDE

Candamarı

Bir sınaî tesis insan vücuduna benzer. Her ikisinin de enerjiye ihtiyacı vardır. Sınaî tesisin enerjisi elektrik, candamarı da enerjiyi nakleden yeraltı kablosudur.

Devamlı enerji için daima KAVEL'e güveniniz.

KAVEL

admar_084236

KABLO VE ELEKTRİK MALZEMESİ A.Ş.
İSTİNYE - İSTANBUL tel: 63 34 00

(Admar Reklâm: 7001)

Fayans

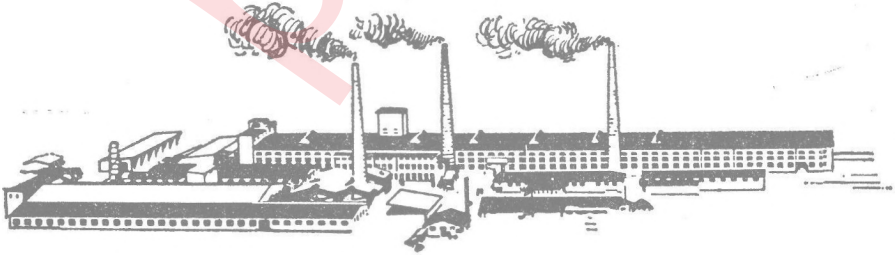
Seramik yer döşemeleri

Seramik cephe kaplamaları

Seramik mozaikler

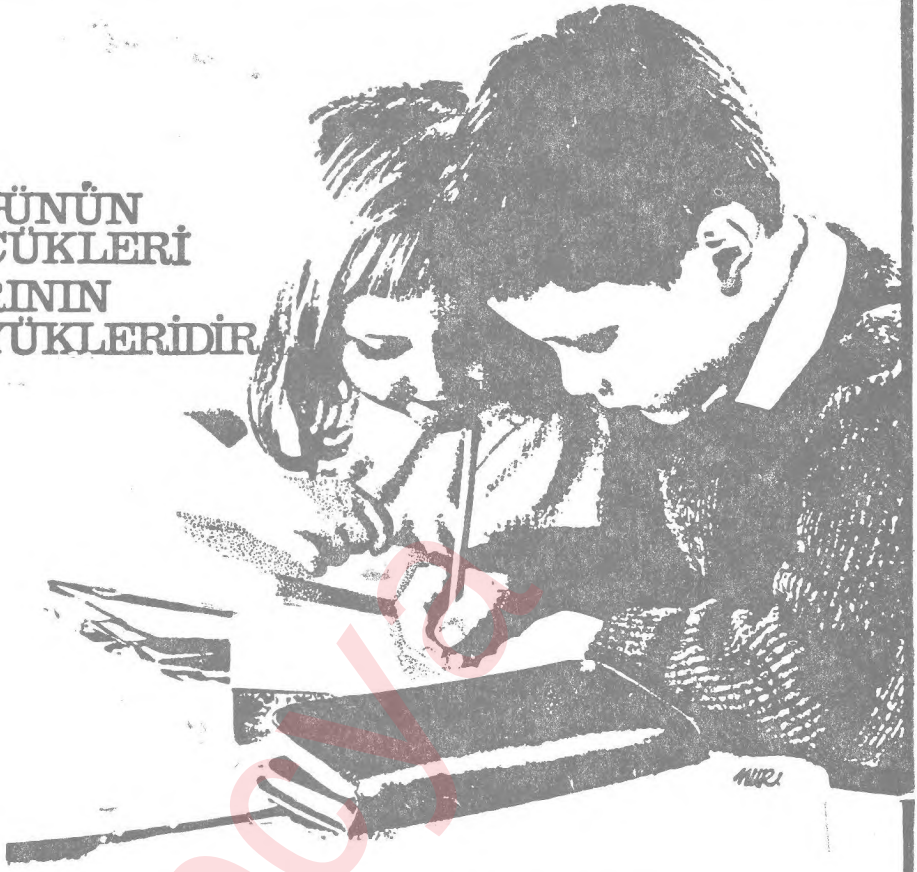
İzolâtör

Elektro porselen

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR.

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

TEKEL

**ŞARAP
SANAYİİNDE**

**S
ŞÖHRET**

zbağ
kya
ürgüp
barbaros
narbağ

(Basın İlân : 10568)